

Tudományos Diákköri Dolgozat

Miskolci Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Kereskedelmi Jogi Tanszék

A szerződési szabadság korlátai a versenyjogban

Készítette: Fekete Georgina
J-506

Konzulens: Ujváriné dr. Antal Edit
egyetemi adjunktus

Miskolc

2011.

University of Miskolc

Faculty of Law

Department of Commercial Law

Limits of Freedom of Contract in Competition Law

Written by: Fekete Georgina
J-506

Tutor: Ujváriné dr. Antal Edit
assistant Professor

Miskolc

2011.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
1. Szerződési szabadság	6
1.2 A szerződési szabadság fogalma.....	8
1.2.1 Fogalma a magánjog elméleti nézőpontjából	8
1.2.2 Alkotmányjogi megközelítés	9
1.3 A szerződési szabadság az Európai Unóban.....	11
1.3.1 Szerződési szabadság az elsődleges joganyagában.....	12
1.3.2 A közösségi jog másodlagos jogforrásai által körvonalazott szerződési szabadság	13
1.3.3 A szerződési szabadság az Európai Unió joggyakorlatában	14
1.3.4 Beavatkozás a szerződési szabadságba a közösségi jog által	16
1.4 A szerződési szabadság szabályozása hatályos nemzeti jogunkban.....	17
1.4.1 A szerződési szabadság törvényi definíciója	18
1.4.2 A szerződési szabadság korlátai a magyar szabályozásban	18
1.4.3 A szerződési szabadság egyes részsabadságai korlátozásáról	19
1.5 A szerződési szabadság korlátai a versenyjogban	21
1.5.1 Védendő értékek	21
1.5.2. Az Európai Unió és a Magyar Köztársaság versenyjogának kapcsolata	22
1.5.3 Az egyes korlátok megjelenése a magyar versenyjogi szabályozásban	23
2. A szerződési szabadság korlátai a versenykorlátozó megállapodások szabályozásban	26
2.1. Európai Unió megközelítés	26
2.2 A kartell fogalma	27
2.2.1 A kartell kapcsolata a piaci versennyel	29
2.2.2 A kartell hatása	29
2.2.3 Elkövetési magatartások	30
2.2.4 Függetlenség	33
2.3 A kartelltilalom alóli kivételek rendszere.....	34
2.3.1 Nem független vállalkozások közötti kartell.....	34
2.3.2 Csekély jelentőségű kartell vagy az ún. bagatell kartell	35
2.3.3 Egyedi mentesülés Tpv.17. §-a értelmében	37
2.3.4 Csoportmentesítés.....	38
2.4 Jogkövetkezmények	39
2.4.1 Semmisség.....	39
2.4.2 Versenyjogi jogkövetkezmények	40
2.4.3 Jelentősebb esetek	40

2.5. Engedékenység és informátori díj	43
Összegzés	45
Irodalomjegyzék:	46

Bevezetés

A dolgozat megírásának célja a szerződési szabadságnak, mint a kötelmi jogban érvényesülő jogelvnek, valamint az állam által történő korlátozásának bemutatása a piaci magatartásokkal kapcsolatosan. Tárgya a versenyjogon belül elsősorban a kartelljogban fellelhető felek szerződési szabadságát korlátozó rendelkezések részletesebb feltárása. A kutatás alapjául különböző hazai és nemzetközi források – többségében saját fordításban – szolgáltak, néhol statisztikákkal kerül szemléltetésre a tárgyalt téma.

A szerződési szabadságnak és a korlátainak a fogalmi meghatározására képezi az első nagyobb egységet a magánjog teoretikus nézőpontjából, valamint alkotmányjogi nézőpontból egyaránt, majd kitérek a hazai és az Európai Unió szabályozására. Érdekes tanulságokat vonhatunk le az uniós és a magyar szabályozás összehasonlítása során, hiszen mind a szabályozás tárgyában és módszerében különbségeket fedezhetünk fel. A dolgozat nem tekinti céljának a jog összehasonlító elemzést, hanem a tárgya szempontjából lényeges összefüggések kiemelésére szorítkozik. A jogintézmény meghatározását, a jogrendszerben való elhelyezését követően kerül sor a szerződési szabadság egyes korlátainak felvázolására, majd a versenyjogi szabályokban megjelenő egyes példákon keresztül is bemutatásra kerülnek.

Ezt követően kerül kibontásra a kartelljogi szabályokban megjelenő felek szerződési szabadságát korlátozó szabályozás. A kartellben résztvevő piaci szereplők az objektív piaci verseny alól igyekeznek kivonni magukat. A verseny a gazdaság által védendő érték ezért az állam fellép a versenyt sértő magatartások ellen, amelyet elsődlegesen a versenytörvényen keresztül valósít meg, úgy, hogy tilosnak nyilvánítja (azonban léteznek kivételek a jogi tilalom alól) és szankciókat fűz hozzá. Ezáltal a szabályozást áthatja a felek szerződési szabadságát korlátozó szemlélet. Mivel Magyarország az EU egyik tagállama, kettős szabályozás érvényesül a versenyjogban, megemlítsre kerülnek az uniós szabályozás fő irányai.

1. Szerződési szabadság

Az áruviszonyok kialakulása, módosulása, nagy szerepet játszott a jogi szabályozás alakulásában, ugyanis a gazdasági-társadalmi átalakulást a jog fejlődése követi, de általában lassan és nagy kitérőkkel. A magánjog kialakulása a magántulajdon megjelenéséhez köthető, így az áruviszonyok történelmileg megelőzik a szerződés jogi kategóriáját, tehát mind a jogot általában, mind a magánjog („mint a jogi értelemben vett szerződés szülőjét”)¹ kialakulását is.

A szerződések gyökerei, mint a legtöbb magánjogi jogintézmény esetében, a római korra nyúlnak vissza, amely már számos szerződési típust szabályozott,² valamint a szerződések rendszerét kifejezett, zárt típusrendszer³ jellemezte. A típuskényszer szigorát oldotta a stipuláció széles körű alkalmazási lehetőségével, valamint az egyes típusok tényállásainak szélesítésével, rugalmas kezelésével. Szerződési szabadság érvényesült tehát a megállapodások megkötésében, de kötöttség uralta a kereseti formákat.⁴

A római jogi vívmányokat a kontinentális jogrendszerek átvették és továbbfejlesztették a szerződéstipizálást, majd erre a rendszerre emelték a szerződés általános kötelező erejének kimondását, és erre alapozták a kódexek szerződési szabályait is, de a kódexekig vezető út több állomáson ment keresztül.

Míg az angolszász jogrendszerű országokban a common law önállóan alakította ki a maga sajátos fogalmi jogát és mindvégig a precedens rendszer játszotta a döntő szerepet.⁵ Megfigyelhető az antik-rendszerre épülő eljárásjogi megközelítés konzerválódása a 19. század második feléig, sőt az angol jogi felfogás máig sokkal eljárásjogiasabb,⁶ mint a kontinentális jogrendszerek.⁷

A 18-19.sz fordulójában megalkotott kódexek a porosz Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten (1794), Code Civil (1804) és az Osztrák Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: ABGB) (1811) egyaránt a megállapodások általánosan kötelező jellegéből

¹ Vékás Lajos: A szerződési rendszer fejlődési csomópontjai, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977, 12. o.

² Zlinszky János: Ius privatum, A római magánjog története, Osiris Kiadó, Budapest, 1998, 41.o.

³ Vékás Lajos: i. m. 10. o.

⁴ Vékás Lajos: i. m. 62.o.

⁵ Heinz Kötz & Axel Flessner: European Contract Law Vol. 1.: Formation, Validity, and Content of Contracts; Contract and Third Parties, Clarendon Press, Oxford, 1997, 53. o.

⁶ Vékás Lajos: i. m. 47.o.

⁷ Vékás Lajos: i. m. 39. o.

indultak ki, amely az általános szerződésfogalom kiindulópontja.⁸ A szerződési szabadságot is elsőként a Code Civil emelte be rendelkezései közé.⁹ A szerződési szabadság eredetileg a tulajdonjog elvi korlátlanságának az egyik megnyilvánulása volt.¹⁰ A későbbi kódexek, így a magyar Ptk. is, a Code Civil és az ABGB rendelkezési megoldását követték a szerződési jog területén.¹¹

A szerződéstípusok szerepe átalakult, azt követően, hogy a jog a szerződések általános kötelező ereje mellett foglalt állást, alapvető funkciója az ügyletkötők orientálása és a bíróságok igazságszolgáltatásának támogatása lett. A jog ezen túl elsősorban mintákkal szolgál a vagyoni forgalom leggyakoribb üzletfajtáihoz.¹²

A 19. század Európa szerte a kapitalizmus gyors fejlődését hozta, s gazdasági társadalmi változásokat eredményezett. A feudális földbirtokra épülő gazdálkodás uralmát egyre inkább az ipari és kereskedelmi vállalkozások, a bankok gazdasági fölénye váltotta fel.¹³ E század változásai kényszerítették ki a szerződési szabadság jelentős korlátait,¹⁴ melynek köszönhetően a szerződési szabadság ugyanúgy korlátok közé szorították, mint a tulajdon szabadságát.¹⁵ 1985-ben a Bürgerliches Gesetzbuch-ban jelennek meg először kógens normák egyes szerződésfajták rendezésénél, amely új jelleget adott a jogterületnek.¹⁶

Egyrészt elmondható, hogy a tömegtermelés megjelenésével egyidejűleg jelent meg az igény a szerződési feltételek standardizálására, másrészt a jogilag és műszakilag igen bonyolult, nagy és gyakran szakértelmet igénylő egyedi szerződésekre. Mindkét esetben elmondható, hogy megkérdőjeleződik a szerződéstípusokba sorolás szükségessége, valamint gyakran az egész diszpozitív szerződési jog is mellőzésre kerül. A szerződési szabadságot megtörik a magánjogba benyomuló, a gazdaságilag gyöngébb szerződő felet oltalmazó kényszerítő jogszabályok, a szerződési szabadsággal való visszaélésekkel szemben korlátozó kikötések lépnek.¹⁷

⁸ Vékás Lajos: i. m. 75.o.

⁹ Vékás Lajos: i. m. 75.o.

¹⁰ Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs, 2010, 135. o.

¹¹ Vékás Lajos: i. m. 81.o.

¹² Vékás Lajos: i. m. 73.o.

¹³ Vékás Lajos: i. m. 83. o.

¹⁴ Vékás Lajos: i. m. 88. o.

¹⁵ Lábady Tamás: i. m. 135. o.

¹⁶ Vékás Lajos: i. m. 84. o.

¹⁷ Lábady Tamás: i. m. 135. o.

1.2 A szerződési szabadság fogalma

A szerződési szabadság túllép a helyenként mesterségesen felállított jogági határokon, a mellérendelt alanyok jogviszonyára jellemző kategória, melyet főszabályszerűen használt minden magánjogi jogterület, és nyilvánvalóan használ a nemzetközi közjog is.¹⁸

A szerződési szabadság fogalma általában kettős értelemben fogható fel: klasszikus polgári jogi fogalomként és alkotmányjogilag meghatározott intézményként.¹⁹ A továbbiakban, ezen két megközelítés szerint haladva kerül felvázolásra a szerződési szabadság fogalma.

1.2.1 Fogalma a magánjog elméleti nézőpontjából

A jogirodalomban számos megközelítés létezik a szerződési szabadság fogalmának körülhatárolására. A következőkben megemlítek néhány fogalom meghatározást, majd rátérek a szabályozására.

Lábady Tamás meghatározása szerint a szerződési szabadság azt jelenti, hogy mindenkire magára van bízva, hogy magánjogi viszonyait a magánautonómia körében rendezze.²⁰ A szerződési szabadság elve alapján, mindenki szabadon szerezhet jogokat, vállalhat kötelezettségeket.²¹ A szerződési szabadság tehát annyit jelent, hogy mindenki meghatározhatja, hogy

- akar-e szerződést kötni (szerződéskötési szabadság),
- kivel akar szerződést kötni (a partnerválasztás szabadsága),
- milyen szerződést kíván kötni (szerződési típuszabadság),
- végül meghatározhatja, hogy milyen tartalommal kíván szerződést kötni (diszpozibilitás elve), azaz milyen jogokat és kötelezettségeket keletkeztetve kívánja a kötelmet létrehozni.²²

Egy teljesen eltérő szóhasználatú megközelítést vázolt fel Eörsi Gyula²³ 1954-es írásaiban, amelyet csak az érdekesség kedvéért jegyzek meg. A szerződési szabadságot a felek akarata

¹⁸ Bíró György: A szerződési szabadság, mint alkotmányos alapjog Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica, 1995. 11. évf. 161. old.

¹⁹ Bíró György: i. m. 161-169. old.

²⁰ Lábady Tamás: i. m. 134. o.

²¹ Lábady Tamás: i. m. 134-135. o.

²² Lábady Tamás: i. m. 153. o.

felől közelíti meg, amely akarat joghatás kiváltására irányul, amelyhez az szükséges, hogy ez a joghatás megfeleljen a jogszabályokban kifejezésre jutó állami akaratnak is. „A joghatásban tehát a felek akaratának és az állami akaratnak valamilyen módon találkozniuk kell”.²⁴ Tartalmilag közös vonásuk, hogy találkozniuk kell az adott kérdésben, különben a jog világában nem érvényesülhetnek.²⁵ Tehát a felek szerződési szabadsága elé az állam által alkotott jogszabályok korlátokat emelnek.

Heinz Kötz és Axel Flessner könyvében kifejtett fogalom inkább a gyakorlati oldalról közelíti meg a fogalmat. Szerződési szabadság maga után vonja azt, hogy a felek a köztük lévő megállapodás részleteit szabadon rögzíthetik. A felek meghatározhatják a teljesítés minőségét, helyét és idejét. Megállapodhatnak abban, hogy valamelyik fél részben vagy egészben mentesül a kötelezettsége alól, amennyiben a teljesítés megkésett, a szerződés megkötését követően a teljesítést megakadályozó vagy meggátló esemény következett be, valamint megállapodhatnak abban, hogy mi történjen abban az esetben, amennyiben a másik fél nem szerződésszerűen teljesít, különösen arról, hogy a szerződének megfelelően eljáró fél visszatárhassa-e a teljesítését. Végül megállapíthatják a szerződés megszűnésének eseteit.²⁶

Megjegyezendő azonban egy érdekes állításuk, amely szerint a modern jóléti államban, a szerződési szabadságot a „szerződési igazságossággal” (Vertragsgerechtigkeit, justice contractuelle) kell helyettesíteni. A gyengébb pozícióban lévő felet erősebb védelemben kellene részesíteni, mindkét felet kötelezni kellene arra, hogy jobban vegye figyelembe a másik fél érdekeit, a szerződések koncepcióját újra kellene fogalmazni és egy olyan jogviszony irányába kellene elmozdítani, amely magában foglalja az együttműködési kötelezettséget, szolidaritást és méltányosságot.²⁷

1.2.2 Alkotmányjogi megközelítés

Eltérően a polgári jogi társához képest, az alkotmányjogilag meghatározott szerződési szabadság, amelyet az Alkotmány Bíróság a piacgazdaság alkotmányos tételéből vezetett le, olyan intézmény,²⁸ amelynek konkrét megjelenési formája az állami beavatkozás

²³ Eörsi Gyula: A szerződés elméleti alapjai, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1954, 22-25. o.

²⁴ Eörsi Gyula: i. m. 23. o.

²⁵ Eörsi Gyula: i. m. 24. o.

²⁶ Kötz, Heinz & Flessner, Axel: European Contract Law Vol. 1.: Formation, Validity, and Content of Contracts; Contract and Third Parties, Clarendon Press, Oxford, 1997, 13. o.

²⁷ Kötz, Heinz & Flessner, Axel: i. m. 12. o.

²⁸ 32/1991. (VI. 6.) AB határozat, ABH 1991. 151-154., 160.

terjedelmétől és intenzitásától függ.²⁹ Az alkotmányjogi értelemben felfogott szerződési szabadság és az állam gazdaságba való beavatkozási lehetősége a jogszabályalkotás révén alapvetően korlátozza a klasszikus értelemben felfogott szerződési szabadságot.³⁰ E tekintetben fogalmazható meg a magánjog közjogiasodásának gondolata.³¹ Az ily módon meghatározott polgári jogi szerződési szabadság keretein belül azonban annak elemei érvényesülhetnek, vagyis a szerződéses magánautonómia szférájába a jogalkotó közvetlenül nem ér el, csak a magánjogi törvényhozáson keresztül.³²

Az Alkotmánybíróság a szerződési szabadságot a piacgazdaság lényegi elemeként fogta fel,³³ amely a vállalkozáshoz való jogból, a vállalkozás szabadságából vezethető le.³⁴ A szerződési szabadság mindenkit megillető, egyénileg vagy csoportosan gyakorolható alkotmányos jog.³⁵ Nem minősül tehát alapjognak, de az a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (továbbiakban Alkotmány) által védett jogként határozható meg, vagyis rá a 8. § (2) bekezdése nem alkalmazható, így lényegi tartalmát illetően is korlátozható.³⁶ Ebből és a piacgazdasággal való kapcsolatából következik, hogy az állami beavatkozás megengedhetőségét a 9. § (1) kontextusában kell vizsgálni.³⁷ A szerződési szabadság tehát ésszerű korlátok alá vethető akkor, ha annak alapos oka van. Ennek az alkotmányos jognak az állam általi korlátozása azonban nem lehet korlátlan, az állami beavatkozás legvégső határát az alapos ok nélküli korlátozás adja.³⁸

Mivel a piacgazdaságot alkotmányos célként és feladatként megfogalmazó alkotmányi rendelkezés a szerződési szabadságot is magába foglalja, ezért a szerződési szabadság konkrét megjelenési formáját egyrészt az állam gazdaságpolitikája, az összgazdasági és nemzetgazdasági érdekek, másrészt a piacgazdaság alkotmányos követelményei befolyásolják.³⁹

A szerződésekbe történő beavatkozás lehetősége és a szerződési szabadság korlátozása összefügg azzal, hogy az állami szerveknek a szerződésekkel kapcsolatos magatartása a

²⁹ Drinóczi Tímea: A szerződési szabadság - alkotmányjogi nézőpontból. Cég és jog, 2002. (4. évf.) 9. sz. 18. o.

³⁰ Drinóczi Tímea: i. m. 18. o.

³¹ Drinóczi Tímea: i. m. 18. o.

³² Drinóczi Tímea: i. m. 18. o.

³³ 13/1990. (VI. 18.) AB határozat, ABH 1990. 54, 55.

³⁴ 432/B/1991. AB határozat, ABH 1992. 608, 609. Drinóczi Tímea: i. m. 18. o.

³⁵ Drinóczi Tímea: i. m. 18. o.

³⁶ 31/1998. (VI. 25.) AB határozat, ABH 1998. 243. Drinóczi Tímea: i. m. 18. o.

³⁷ Drinóczi Tímea: i. m. 18. o.

³⁸ Drinóczi Tímea: i. m. 18. o.

³⁹ Drinóczi Tímea: i. m. 18. o.

gazdasági élet változásai folytán korunkban lényegesen megváltozott, az állam a polgári jogi szerződések fontos tényezőjévé vált. Az állam ma már sok esetben nem ad teljesen szabad teret a felek megállapodásának, hanem törvényekben és rendeletekben meghatározott szabályok útján különféle korlátokat szab a megállapodásoknak, és meghatározza a szerződések tartalmát, amelytől a felek nem térhetnek el.

Manapság a korlátozása és eszköztára egyre bővül, mindeközben a korlátozás indokoltságának (alkotmányos értelemben szükségességének) az esetei egyre pontosabban körvonalazódnak és ezek a mérték tekintetében is egyre differenciáltabbak, különösen elfogadott a szerződési szabadság magánjogi (kógens) és közjogi (imperatív) jogszabályokkal való korlátozása.⁴⁰ Ilyen például a szociálisan egyenlőtlen pozíciójú felek között létrejövő szerződések; a fogyasztóvédelem; a közszolgáltatási szerződések; ha az egyik fél nem természetes monopóliumhelyzetben vagy gazdasági erőfölényben van és azzal visszaél; általános szerződési feltételekkel létrejövő tömeges szerződések; egyensúlyhiányos piac védelme esetén; természeti, gazdasági, szociális válsághelyzet kezelése érdekében stb.⁴¹ A szerződési szabadság jogszabály által történő korlátozásának alkotmányosságát az Alkotmánybíróság ellenőrzi (norma-kontroll), a „szerződéses gyakorlatnak” az alkotmányosságát pedig a jogalkalmazó szervek, elsősorban a bíróságok és más erre a célra rendelt közigazgatási szervek vizsgálják.⁴² Lenkovics Barnabás szerint „a szerződési szabadság biztosítja az egyenjogú és mellérendelt polgárok számára azt, hogy saját viszonyukat egymás között szabadon alakítsák”, ugyanakkor, mivel „formális egyenjogúság mögött sokféle kisebb nagyobb súlyú valóságos társadalmi egyenlőtlenség húzódik meg, elengedhetetlenül szükséges a szerződési szabadság differenciált, alkotmányos korlátozása”.

1.3 A szerződési szabadság az Európai Unóban

A szerződési szabadság, ahogy az előző részben említésre került, kötelmi viszonyaink terén a privát autonómia egyik jelentős kifejeződése. Az EU-s tagállamok nemzeti jogrendszereiben is elismerés övezi, nemcsak önmagában véve, hanem annak valamennyi

⁴⁰ Lenkovics Barnabás: Szerződési szabadság- alkotmányos nézőpontból. In: Liber Amicorum, studia Gy. Boytha deducta, ELTE ÁJK, Budapest 2004. 251. o.

⁴¹ Lenkovics Barnabás: i. m. 252. o.

⁴² Lenkovics Barnabás: i. m. 252. o.

elemére vonatkozóan, amely az európai közösség által létrehozott intézményi keret kiindulópontját képezi.

A szerződési szabadság az európai magánjog alapvető elvének tekinthető, és implicite módon az EU-s jog általános elveként is elismerést nyert.⁴³ A szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaság, amelyet az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt (továbbiakban külön-külön EUSz és EUMSz, együttesen Szerződés) változata⁴⁴ céljából tűzött ki, egyedül akkor érhető el, amennyiben a belső piacon a tényleges versenyt biztosító rendszerrel összefüggésben a szerződési szabadság garantált.⁴⁵ Ezek alapján szerződési szabadság elve a verseny védelmével összhangban értelmezhető az EU-s jogalkotásban. A szerződési szabadság EU-s jogi koncepciója, ezért, nem kizárólagosan az egyéni jogokon, hanem inkább egy ordoliberalis elgondoláson alapszik.⁴⁶

Azonban a szerződési szabadság közösségi jog általános elveként történő elismerése jelentősen szembe helyezhető az EU kötetmi jogi jogalkotásával, amelyet a nagyszámú jogi eszközök fragmentációja jellemez. A szerződési jog egyes területeit jelentős számú kötelező érvényű rendelkezésekkel, eléggé szelektív és elkülönített módon szabályoznak, amely a túlszabályozás és összefüggéstelenség látszatát keltheti.⁴⁷

1.3.1 Szerződési szabadság az elsődleges joganyagában

Ahogy már fentebb említettem, a szerződési szabadság explicite nem kerül említésre az elsődleges jogforrásokban, azonban átfogó védelemben részesül a Szerződésekben található más garanciák által; elméletileg olyan szerződés nem köthető meg, amely teljes egészében kívül esik az elsődleges jogforrásokban megjelölt biztosítékokon.⁴⁸

Azonban a lehetséges korlátozások száma számottevő.⁴⁹ Így az EU Alapjogi Chartájának⁵⁰ 17. cikke alapján a tulajdonhoz való jogot az általános érdek által szükségessé tett mértékben

⁴³ Basedow, Jürgen: Freedom of Contract in the European Union, European Review of Private Law 2008. 16. kötet, 06. szám [901-923], 901. o.

⁴⁴ EUMSz 119. cikkének (1)-(3). bekezdése

⁴⁵ Basedow, Jürgen: i. m. 901.o.

⁴⁶ Basedow, Jürgen: i. m. 921.o.

⁴⁷ Basedow, Jürgen: i. m. 901. o.

⁴⁸ Basedow, Jürgen: i. m. 909. o.

⁴⁹ Basedow, Jürgen: i. m. 909. o.

⁵⁰ A szerződési szabadság egyes vonatkozásait az alapjogi Charta rendelkezései védelemben részesítik. Például a Charta 9. cikke a házasságkötéshez való jogot, a 12. cikke a gyűlekezés és egyesülés szabadságát, a 15. cikke a

törvénnyel lehet szabályozni, és gyakorlatilag a vállalkozás szabadsága, az Alapjogi Charta 16. cikke alapján, az uniós joggal, a nemzeti jogszabályokkal és gyakorlattal összhangban kell elismerni.

1.3.2 A közösségi jog másodlagos jogforrásai által körvonalazott szerződési szabadság

Az EU jog magánszerződéseket szabályozó másodlagos jogforrásai túlnyomórészt kötelező természetűek. A szerződési szabadságot korlátozó rendelkezések vannak többségben, és csak ritkán tartalmaznak kifejezetten olyan rendelkezéseket, amelyek által a felek egy adott kérdést szabadon rendezhetnének, azáltal, hogy szerződésre lépnek egymással.⁵¹ Az európai versenyjog valamennyi csoportmentesítési szabályozása kivételt képez az EUMSZ 101. cikkének (1) bekezdésében szabályozott tilalom alól, amelynek eredményeképpen megteremti a lehetőséget ebben a tekintetben egyébként tiltott szerződések megkötésére.⁵² Különböző jogszabályok összeütközésével összefüggésben a szerződési szabadság kifejezett elismerést nyert, például a felek autonómiájának nemzetközi kollíziós magánjogi kezelése.⁵³

Habár a kötelező jogi eszközök többsége semmilyen formában nem tartalmaz a szerződési szabadságra történő utalást, azonban helyenként egyedül azok preambulumban mégis megfigyelhetők, mint például, hogy az adott jogi eszköz a szerződési szabadság elvének érvényesülése alóli kivételt jelent, vagy amely céljául tűzi ki a szerződési szabadság megsértésének tilalmát.⁵⁴

Az európai térségben manapság zajló magánjog-egységesítési gondolatok jegyében létrejövő The Study Group on a European Civil Code⁵⁵ (továbbiakban: SGECC)⁵⁶ által kiadott sorozatban is olvashatunk a szerződési szabadságról. Munkája mára összefonódott az Európai Bizottság általi vizsgálódásokkal, hogy van-e szükség európai „magánjogi jogharmonizációra”.⁵⁷ A SGECC aktívan részt vesz a Bizottság által 2001 óta vizsgált ún.

foglalkozás megválasztásának szabadságát és a munkavállaláshoz való jogot, a 16. cikk a vállalkozás szabadságát; illetve a 17. cikk a tulajdonhoz való jogot nevesíti.

⁵¹ Basedow, Jürgen: i. m. 909. o.

⁵² Basedow, Jürgen: i. m. 909. o.

⁵³ Basedow, Jürgen: i. m. 909. o., Az Európai Parlament és Tanács 864/2007/EK rendelete a szerződésen kívüli kötetmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II. rendelet), Az Európai Unió Hivatalos Lapja 2007, L 199/40, 14. cikk

⁵⁴ Basedow, Jürgen: i. m. 910. o.

⁵⁵ <http://www.sgecc.net/pages/en/introduction/88.background.htm> utolsó elérés 2011. szeptember 28.

⁵⁶ Ld. <http://www.sgecc.net/pages/en/introduction/index.introduction.htm> utolsó elérés: 2011. szeptember 28.

⁵⁷ Az Európai Bizottság 2010. 11. 26.–2010. 12. 23. között konzultációt tartott annak megállapításában, hogy van-e igény olyan európai szerződési jogi szabályok kidolgozására, amelyek segítenék a vállalkozásokat az európai belső piac lehetőségeinek jobb kihasználásában, illetve hogy az ilyen szabályok milyen hatással

közös referenciakeret (Common Frame of Reference) előkészítésében és a fogyasztóvédelmi irányelvek felülvizsgálatában. A szerződési szabadságot, mint a kötelmi jogban érvényesülő elvet az alapelvek közé (úgynevezett *Acquis Principles*) sorolja,⁵⁸ azonban elmulasztja a definíciószerű meghatározását.⁵⁹ A Draft of CFR szabályai között találhatóak a felek magánautonómiáját biztosító rendelkezések a II-102. cikkben azzal, hogy a felek e szabadságát az irányadó kötelező érvényű szabályoknak kell alá vetni.⁶⁰

1.3.3 A szerződési szabadság az Európai Unió joggyakorlatában

Annak érdekében, hogy a közösségi jogban megjelenő szerződési szabadság intézményének felvázolása teljes legyen, szükségesnek tartom az EU Bíróságának, esetjogának lényegre törő áttekintését.

Habár már az EUSz.-ben körvonalazott piaci versenyre épülő modell implicite feltételezte a szerződési szabadság érvényesülését, a Bíróság korai döntései között, egészen az 1970-es évekig,⁶¹ nem találhatunk ezen alapelvre történő utalást.⁶² Csak az 1990-es évektől kezdődött meg az esetjogban a szerződési szabadságra történő utalások megsokszorozódása, számos esetben még ekkor is csak bizonytalan következtetésekkel, valamint objektív leírást adó módon.⁶³ Számos döntés⁶⁴ hagyta nyitva azt a kérdést, hogy a szerződési szabadság a közösségi jog alapelveként elismerést nyer-e vagy sem; döntések közül néhány kifejezetten a felek szerződési szabadságáról beszél, amit „az irányadó nemzeti jogszabályok alapján gyakorolnak”.⁶⁵

Azonban fokozatosan növekedett az olyan ügyek száma, amelyekben az unió bíróságai az alapelvekkel való vizsgálódásaikat követően, azok nyilvánvaló értelmezését vezették le,

járnának. Ld. http://ec.europa.eu/yourvoice/ebtp/consultations/2010/european_contract_law/index_hu.htm utolsó elérés 2011. szeptember 28.

⁵⁸Study Group on European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group): Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR), Sellier European Law Publishers, Munich, 2009, 62. o. Ld. még: Lerner, Pablo: The relationship between 'Common Principles', Comparative Law and the 'New Ius Commune'. European Review of Private Law 2008. 16. kötet, 06. szám [949-972]

⁵⁹A SGECC és Acquis Group: i. m. 62. o.

⁶⁰A SGECC és Acquis Group: i. m. 62. o.

⁶¹ Az elő bírósági döntés, amelyben utaltak a szerződési szabadságra: C-151/78 a *Sukkerfabriken Nykoebing Limiteret kontra Földművelésügyi Minisztérium* ügy, 1979.01.06. EBHT 1979 1, 19-20. pont

⁶²Basedow, Jürgen: i. m. 911.o.

⁶³Basedow, J.: i. m. 911. o.

⁶⁴ Ide tartozó ügyek: C-421/05 *City Motors Groep kontra Citroën Belux* ügy EBHT 2007 I-653, 24. pont; C-125/05 *Vulcan Silkeborg kontra Scandinavisk Motor Co.* ügy EBHT 2006 I-7637, 47. pont

⁶⁵Basedow, J.: i. m. 911. o.

kikényszerítve ez által a szerződési szabadság normatív megközelítését, felfogását.⁶⁶ Ennélfogva az EU Törvényszéke, már 1992-ben,⁶⁷ visszavonta a Bizottság vállalkozások közötti szerződésre kötelezettséget róó határozatát, amelyet azon tényre alapozott, hogy a szerződés sérti az EUMSZ 101. cikkét. A Bíróság ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy a szerződési szabadságot szabályként kell alkalmazni, és számos más olyan eszköz létezik, amivel az EUMSZ 101. cikkének a megsértése meggátolható.⁶⁸ A Bíróság megállapította, hogy a szerződésszedés más következményei, példaként említhető a szerződéskötési kötelezettség lehetősége, a nemzeti jogokban kerülnek meghatározásra.⁶⁹

Habár az EU Bírósága kifejezetten nem sorolja a szerződési szabadságot a közösségi jog általános érvényű alapelvei közé, annak egyedi manifesztációi mindazonáltal számos vélemény szerint kétséget kizáróan elismerést nyertek.⁷⁰ Így a szerződéskötési szabadság elismerésére az EU Törvényszéke által az Automec⁷¹ ügy kapcsán került sor. A Jean Neu ügyben⁷² az EU Bírósága azon kívül, hogy elismerte a szerződési partner megválasztásának a szabadságát a kereskedelmi tevékenység folytatásához való jog következményeként, illetve még tovább ment és az elsődleges közösségi jogba tartozó elvnek járó minőséggel ruházta fel.⁷³ A tartalom szabadsága szintén számos döntésben került megállapításra.⁷⁴ Végül, de nem utolsó sorban, az EU Bírósága a mezőgazdasági ágazatban a szerződések újraütemezésével összefüggésben, kifejezte⁷⁵ a szerződés módosításának szabadsága melletti elköteleződését.⁷⁶

Összefoglalóan elmondható, hogy a szerződési szabadság átfogó elismerést élvez az EU Bíróságának a joggyakorlatában, figyelemre méltó az a tény, hogy a szóban forgó kérdéssel kapcsolatban majdnem valamennyi bírósági megállapítás, nyilatkozat a közelmúltban történt.⁷⁷ Mindez talán betudható annak, hogy az európai bíróságok magánjogi elvek felé fordulása talán a növekvő félben lévő bíróság előtt indított magánjogi jogviták számának köszönhető.⁷⁸

⁶⁶ Basedow, Jürgen: i. m. 911. o.

⁶⁷ T-24/90 Automec ügy, 1992.09.18. EBHT 1992 II-2223, 50-52. pont

⁶⁸ Basedow, Jürgen: i. m. 911. o.

⁶⁹ Basedow, Jürgen: i. m. 911. o.

⁷⁰ Basedow, Jürgen: i. m. 913. o.

⁷¹ Fentebb: 82. pont

⁷² C-90 és 91/90 Jean Neu egyesített ügy, 1991.07.10. EBHT 1991 I-3617, 13. pont

⁷³ Basedow, Jürgen: i. m. 913. o.

⁷⁴ C-499/04 Werhof kontra Freeway Traffic Systems ügy, 2006. 13. 9. EBHT 2006 I-2397, 23. pont

⁷⁵ C-240/97 Spanyolország kontra Bizottság 1999. 10. 5. EBHT 1999 I-6571, 99. pont többek között

⁷⁶ Basedow, Jürgen: i. m. 913. o.

⁷⁷ Basedow, Jürgen: i. m. 913. o.

⁷⁸ Basedow, Jürgen: i. m. 913. o.

1.3.4 Beavatkozás a szerződési szabadságba a közösségi jog által

A szerződéskötési szabadság esetében, amely piaci viszonyok között elsődlegesen a piacra lépési jogot jelenti, mind kínálati, mind keresleti oldalon találhatunk korlátozó rendelkezéseket. Az alapvető fontosságú eszközök doktrínája („essential facilities” doktrína), az EUMSZ 102. cikke értelmében, megköveteli a gazdasági erőfölényben lévő vállalattól, hogy a versenytárs részére a kulcsfontosságú eszközök kiaknázását lehetővé tegye.⁷⁹ A keresleti oldalon is megfigyelhetünk a szerződéskötési szabadságot korlátozó rendelkezéseket, különösen a felelősségbiztosítás körében a biztosítási kötelezettség tartozik e kategória alá.⁸⁰

A közösségi jog másodlagos jogforrásai, hasonlóan a tagállami szabályozásokhoz, szintén ritkán korlátozzák a szerződési típuszabadságot, azonban az írásbeli formát gyakran megkövetelik a fogyasztóvédelmi jogban és a munkajogban is, mivel a szerződés valamint a szerződés teljesítésének szerves részét képezi az információhoz való hozzájutás zavartalansága és megbízhatósága.⁸¹

A közösségi jog másodlagos jogforrásainak rendelkezései nem avatkoznak bele a felek szerződésmódosítási szabadságába, amely szabadságnak az elismerését a Róma I⁸² rendelet 3. cikkének (2) bekezdése tartalmazza kimondva azt, hogy a szerződésben részes felek bármikor élhetnek jogválasztással, valamint módosíthatják is.⁸³

A szerződési szabadság egyes részei közül a legtöbb jogszabályi beavatkozással a szerződés tartalmának meghatározása kapcsán találkozhatunk, különösen a munkaszerződések és a fogyasztói szerződések esetében.⁸⁴ Mivel az európai fogyasztóvédelmi szabályozás célja, hogy elősegítse a fogyasztó a megfelelőbb tájékozódást, információ szerzését a szerződéskötéssel kapcsolatos döntései során, valamint ez által általánosságban fokozza a megalapozottabb és hatékonyabb szerződéskötést.⁸⁵ A közösségi jogba a szerződésből eredő jogok és kötelezettségek meghatározására irányuló beavatkozás azonban kevésbé gyakori és csak a szerződések kis csoportját érinti, különösen ilyen az ingatlanokkal kapcsolatban a

⁷⁹ Basedow, Jürgen: i. m. 917. o.

⁸⁰ Basedow, Jürgen: i. m. 917. o.

⁸¹ Basedow, Jürgen: i. m. 917. o.

⁸² Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I)

⁸³ Basedow, Jürgen: i. m. 917. o.

⁸⁴ Basedow, Jürgen: i. m. 918. o.

⁸⁵ Basedow, Jürgen: i. m. 918. o.

timeshare szerződés (ingatlan használatának időbeli megosztására irányuló szerződés) és a fogyasztási cikkek adásvétele.⁸⁶

Egyre problematikusabbak jogpolitikai kérdés a diszkrimináció ellenes irányelvek⁸⁷ szerződési szabadságába történő beavatkozást tartalmazó rendelkezései, amelyek messze túlmutatnak a munkakapcsolatok hagyományos területén és közvetlenül meggyengítik a szerződési partner szabad megválasztásának szabadságát az általános üzleti életben.⁸⁸ A diszkrimináció ellenes rendelkezések és a piacgazdaság elve közötti konfliktus még nyilvánvalóbbá vált az EU Alapjogi Chartájának hatályba lépésével, ugyanis a bíróságok közvetlenül alkalmazhatják a Charta (21. cikk (1) bekezdése tartalmazza)⁸⁹ jelentősen messzebb menő diszkriminációt tiltó rendelkezéseit.⁹⁰

A piacgazdaság, amelyet az EUSz. 2. cikkének (3) bekezdése az EU egyik megvalósítandó céljaként jelöl meg, osztja szét a javak és szolgáltatások tekintetében fennmaradó tartalékokat a keresleti és kínálati viszonyoknak megfelelően az aktuális piaci áron, amelynek alakításában nem kizárólagosan az egyéni piaci résztvevők fizetési hajlandósága játszik szignifikáns szerepet, hanem függ az egyén vagyontárgyainak mennyiségétől is.⁹¹ A vagyoni helyzeten alapuló megkülönböztetést tiltó rendelkezés, amely alkalmazandó a magánjogi viszonyokra, szükségszerűen meggátolhatná a gazdasági javak árainak változékonyságát, olyan mértékben, hogy a fogyasztó fizetési hajlandósága a vagyoni helyzetétől függene. Az Alapjogi Charta 21. cikke és a piacgazdaság szerződési céljai közötti konfliktus egyértelmű.⁹²

1.4 A szerződési szabadság szabályozása hatályos nemzeti jogunkban

⁸⁶ Basedow, Jürgen: i. m. 918. o.

⁸⁷ Ld. A Tanács 2004/113/EK irányelve (2004. december 13.) a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmód elvének az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, valamint azok értékesítése, illetve nyújtása tekintetében történő végrehajtásáról HL L 373., 2004.12.21., 37—43. o.; A Tanács 2000/43/EK irányelve (2000. június 29.) a személyek közötti, faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról HL L 180., 2000.7.19., 22—26. o.; valamint A Tanács 2000/78/EK irányelve (2000. november 27.) a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról HL L 303., 2000.12.2., 16—22. o. az ún. Keret irányelv

⁸⁸ Basedow, Jürgen: i. m. 901. o.

⁸⁹ Tilos minden megkülönböztetés, így különösen a nem, faj, szín, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, nyelv, vallás vagy meggyőződés, politikai vagy más vélemény, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés, fogyatékoság, kor vagy szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetés.

⁹⁰ Basedow, Jürgen: i. m. 901. o.

⁹¹ Basedow, Jürgen: i. m. 920. o.

⁹² Basedow, Jürgen: i. m. 920. o.

Az EU-ban a szerződési szabadságot meghatározó és korlátozását szabályozó normák áttekintését követően ebben a részben kerül bemutatásra a magyar jogalkotásban tükröződő jogpolitikai indokok vezérelte szabályozás bemutatására egyrészt a szerződési szabadság, mint kötelmi jogi alapelv, törvényi definíciójára, másrészt annak jogszabályi korlátozására.

1.4.1 A szerződési szabadság törvényi definíciója

Szemben a közösségi szabályozással, a magyar szabályozásban a szerződési szabadság elismerésére expliciten törvényi szinten is sor kerül.

A szerződési szabadság az Alkotmány 9. § (1) bekezdésében - a piacgazdaságról szóló rendelkezésében - integráltan jelenik meg (az Alkotmánybíróság a szerződési szabadságot a piacgazdaság alkotmányi tételéből vezette le).⁹³

A szerződési szabadság általános elvének a törvényi definícióját az 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről (továbbiakban Ptk.) a kötelmi jogi rész általános szabályai között rögzíti a 200. §-ban. A törvényi fogalom szerint a felek a szerződés tartalmát szabadon állapíthatják meg. A szerződésekre vonatkozó rendelkezésektől egyező akarattal eltérhetnek, ha jogszabály az eltérést nem tiltja.

1.4.2 A szerződési szabadság korlátai a magyar szabályozásban

Az állam a felek szerződési szabadságát mind formai, mind tartalmi oldalról korlátok közé szoríthatja. A jogalkotó alaki szempontból viszonylag sokrétűen korlátozhatja a felek szerződési szabadságát: bizonyos típusú szerződésekre nézve meghatározott formát írhat elő, valamint a szerződések tartalmát is: egyes szerződések érvényességét hatósági jóváhagyáshoz kötheti, más szerződések esetében olyan korlátozásokat állapíthat meg, amelynek figyelmen kívül hagyása joghátrányt von maga után.

A Ptk. 226. §-a két szinten is lehetőséget teremt az állami beavatkozásra: az (1) bekezdése szerint a jogszabály meghatározhatja a szerződés egyes tartalmi elemeit, és kimondhatja, hogy ezek a szerződésnek akkor is részei, ha a felek eltérően rendelkeznek, amely konkrét megfogalmazásaként fogható fel a (3) bekezdés, amely szerint a hatósági ár megállapítására külön törvény szerint kerülhet sor. A hatósági ármegállapítást közgazdasági

⁹³ Drinóczi Tímea: i. m. 18. o.

vagy egyéb érdekek tehetik indokolttá. A (2) bekezdés szerint jogszabály a hatályba lépése előtt megkötött szerződések tartalmát csak kivételesen változtathatja meg.

A szerződési szabadság minden irányát illetően jogunk számos, kógens tartalmú normával előírt kivételt tart számon.⁹⁴ A jogi értelemben vett korlátozás a kogencia által kétféle módon érhető el: kifejezett tiltás révén, amivel fogva az adott szerződésekhez eleve nem fűződhet joghatás (pl. a jogszabályba ütköző szerződések köre).⁹⁵ Ám a korlátozás beállhat a diszpozitivitás alóli más kivételek előírásával is, mint például az engedélyhez kötöttség, alaki kényszer, típuskényszer, amelynek hiánya végső soron ugyancsak a szándékolt joghatás beállásának elmaradásához vezet.⁹⁶

Az EU-hoz hasonlóan a hazai szabályozásban is találhatunk a szerződési szabadság valamennyi részelemét, összetevőjét korlátozó jogszabályi rendelkezéseket. Az Európai Unió rendelkezésekhez hasonlóan a legkevesebb korlátozással a típuszabadság korlátozása körében találkozhatunk, míg a legtöbb jogszabályi beavatkozást a tartalomszabadság esetében történik, hiszen a védendő értékek a szerződések tartalmának megállapítása körében sérülhetnek a legjelentősebben. A legszembevetőbb különbség a partnerválasztás szabadsága tekintetében érzékelhető, mégpedig abban a tekintetben, hogy a hazai jogszabályok tekintetében kevesebb hangsúlyt fektetnek a szabályozására.

1.4. 3 A szerződési szabadság egyes részsabadságai korlátozásáról

A szerződés létrehozásának szabadsága alól – vagyis, hogy akar-e a fél szerződni, vagy nem – a kivételt az ún. szerződéskötési kötelezettség jelenti.⁹⁷ A jogszabályon alapuló szerződéskötési kötelezettség egy piactudaságban a legszűkebb körre korlátozottan létehez csak, amelynek alapja az ún. minősített közérdek, például az önkormányzatokat terhelő szerződéses úton biztosítandó, ún. alapellátásokat magában foglaló szolgáltatásokhoz való hozzájutás lehetősége.⁹⁸ Emellett ún. válságjogi helyzetekben szűkebb kivételleppen jelentkezhetnek szerződési kötelezettséget létrehozó normák (pl.: ilyen volt a termésbeszolgáltatás).⁹⁹ A szerződéskötésre kötelezett a szerződés létrehozása elől

⁹⁴ Bíró György: i. m. 223. o.

⁹⁵ Bíró Gy.: i. m. 224. o.

⁹⁶ Bíró Gy.: i. m. 224. o.

⁹⁷ Bíró Gy.: i. m. 224. o.

⁹⁸ Bíró Gy.: i. m. 225. o.

⁹⁹ Bíró Gy.: i. m. 225. o.

jogszerűen csak akkor zárkozhat el, ha bizonyítani tudja, hogy a szerződés teljesítésére objektív, elháríthatatlan okból nem képes.¹⁰⁰

A partnerválasztás szabadságának korlátja még ritkábban jelentkezik, mint a szerződéskötési kötelezettség.¹⁰¹ A jog kötelező erővel ebbe a kérdésbe a lehető legritkábban szól bele. Korlátozása egyrészt a szerződéskötési kötelezettség folyamánként jelenik meg (pl.: a közforgalmú tömegközlekedést üzemeltető cég az utazás lehetőségétől önkényesen, saját szempontok alapján senkit sem zárhat ki), másrészt gazdasági kényszerként jelenik meg monopolizált szolgáltatói helyzetekben, különösen ilyen legálisan monopolizált helyzet a koncesszió, amely alapján az állami, ill. önkormányzati vagyon működtetése, ill. közellátási feladat biztosítása körében egy-egy alany kizárólagos jogokat élvez.¹⁰² Ekkor a másik félnek az akaratszabadsága a partnerválasztást illetően legfeljebb a szerződés meg nem kötésének a szabadságát jelenti.¹⁰³

A szerződési típuszabadságot ugyancsak kivételképpen, közérdeket védő okból lehet korlátok közé szorítani, és érvényességi feltételként előírni.¹⁰⁴ Az intézménytörténeti részben felvázolásra került, hogy a típuskényszer egyre inkább visszaszorulóban van, azonban vannak olyan területek, ahol elkerülhetetlen a szerződések típusba sorolása az áttekinthetőség, ellenőrizhetőség, nyilvánosság és közhitelűség okából, ezért a tipizálás ma is indokolt. A típuskényszer, mint kogencia szoros kivételként az úgynevezett személyiség keletkeztető szerződések körében van jelen szerződési jogunkban.¹⁰⁵ A 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról öt társasági jogi formát ismer el.¹⁰⁶

A tartalmának diszpozitív normákkal biztosítható szabadságát egyrészt jogszabályi tilalmakkal (negatív mód) másrészt engedélyhez kötéssel vagy kötelező tartalmú elemek előírásával (pozitív mód) lehet korlátozni.¹⁰⁷ A szerződés tartalmával szembeni korlátok felállíthatóságát a Ptk. 226. § (1) bekezdése mondja ki.¹⁰⁸ A kogencia azonban lehet egyoldalú

¹⁰⁰ Bíró György: i. m. 226. o.

¹⁰¹ Bíró Gy.: i. m. 227. o.

¹⁰² Bíró György: A szerződési szabadság, mint alkotmányos alapjog Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica, 1995. 11. évf. 163. old.

¹⁰³ Bíró Gy.: i. m. 163. o.

¹⁰⁴ Bíró György: Kötelmi jog: közös szabályok, szerződésstan. Novotni Kiadó, Miskolc, 2010., 228. o.

¹⁰⁵ Bíró Gy.: i. m. 228.o.

¹⁰⁶ Közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság, részvénytársaság és az egyesülés.

¹⁰⁷ Bíró Gy.: i. m. 233.o.

¹⁰⁸ A jogirodalomban vitás, hogy minden esetben, a jogügylet érvénytelenségben jelentkezik-e a tartalmi szabadságkorlátozás vagy az ügylet létre sem jön. Bíró György: i. m. 233.o.

is, vagyis amikor a tartalmi korlátozás csak az egyik félre nézve, az egyik irányában áll fenn.¹⁰⁹ Ilyen szabályt tartalmaznak a fogyasztóvédelmi normák.

1.5 A szerződési szabadság korlátai a versenyjogban

A piaci versenynek is korlátokkal kell szembe néznie – ahogy már az előbbiekben említésre került –, amennyiben a piac tökéletlenségeinek köszönhetően a piaci folyamatok lehetséges következményeinek összessége előre nem ismerhető fel.¹¹⁰ A természetes monopóliumok létezése, mint, az elektromos áram- és gázpiac esetében, a piaci externáliák, közjavak termelése, vagy a felek között lévő, a birtokukban lévő információ megosztásából és céljaikból fakadó, különbségek, a piaci kudarcoknak tulajdonítható, valamint tetten érhető, például a fogyasztói piac számos szerződési kikötéseiben.¹¹¹

A piac ilyesfajta tökéletlenségeiből az a következtetés vonható le, hogy az érintett piacon a piaci folyamatok működésük során nem teremtik meg a gazdasági erőforrások optimális elosztását vagy a teljesítőképesség megfelelő növekedését.¹¹² Abban a tekintetben, hogy a piac tökéletlenségeit kompenzálni kell, a szerződési szabadság állami beavatkozás útján történő korlátozása elnyeri létjogosultságát.¹¹³ Az állami szabályozásnak, ennek megfelelően, csak a piac tökéletlenségeit tükröző ügyletekre kell összpontosítania.¹¹⁴ Ahol, egy adott piacon, működik az árverseny, de a szerződési kikötések felfedik a piaci kudarcokat, az állami szabályozásának korlátokat kell állítania a felek szerződési szabadsága elé, például az egyik fél védelme érdekében a másik fél által használt tisztességtelen általános szerződési feltételekkel szemben irányadó jogszabályok megalkotása.¹¹⁵

1.5.1 Védendő értékek

A versenyjogról, mint a gazdasági tevékenységet szabályozó normarendszerről, is elmondható, hogy az állam egy jelentősebb társadalmi érdek védelme érdekében jogi

¹⁰⁹ Bíró György: i. m. 234. o.

¹¹⁰ Basedow, Jürgen: i. m. 905.o.

¹¹¹ Basedow, J.: i. m. 905.o.

¹¹² Basedow, J.: i. m. 905.o.

¹¹³ Basedow, J.: i. m. 905.o.

¹¹⁴ Basedow, J.: i. m. 905.o.

¹¹⁵ Basedow, J.: i. m. 905.o.

szabályozással él, így a szerződő felek elé korlátokat emel.¹¹⁶ A versenyjog esetében a védendő érték a gazdasági hatékonyságot és a társadalmi felemelkedést szolgáló piaci verseny fenntartásához fűződő közérdek, valamint a gazdasági verseny tisztasága és szabadsága.¹¹⁷

A gazdasági életben kialakuló verseny biztosítja ugyanis a műszaki technikai fejlődést, az egyre korszerűbb termékek, relatíve legkedvezőbb áron történő megjelenését, azt, hogy a gazdasági életben a legügyesebb, leghatékonyabb, legjobb vállalkozó szerezzon előnyös pozíciókat.¹¹⁸ A versenyjog bizonyos normái ezen kívül közvetlenül védik a fogyasztók érdekét, közvetetten magának a versenynek az oltalmazása révén pedig az egész versenyjog a fogyasztókat szolgálja.¹¹⁹

1.5.2. Az Európai Unió és a Magyar Köztársaság versenyjogának kapcsolata

A versenyjogban kettős szabályozás érvényesül, mint az EU valamennyi tagállamában, így Magyarországon is. A versenyjog nem egy a közösségi jogágak között, hanem egy olyan jogterület, amelyben igen széles körű a szabályozás, valamint egyike azoknak a jogágaknak, amelyek a legszorosabb kapcsolatban állnak a „négy szabadsággal”.¹²⁰

Az EU versenyjogának mintául vétele a magyar versenyjog számára egyszerre volt célszerű megoldás és jogi kötelezettség.¹²¹ Ugyanis egy átalakuló társadalom jogának korszerűsítése során célszerű megvizsgálni, hogy hol miként szabályozzák a hasonló problémákat. Magyarország csatlakozási szándékára tekintettel logikus lépésnek tűnt, hogy mintául vett versenyjog az EU versenyjog legyen, a közösség igen intenzív jogfejlesztő tevékenységet folytat (piac változásaihoz rugalmasan igazodó, korszerű minta), valamint a minta megválasztása során további ösztönzést jelentett az a tény, hogy az Európai Megállapodás bizonyos, nagy horderejű ügyekre az unió versenyjogának alkalmazását írta elő, miközben a magyar székhelyű vállalkozásokra általában a magyar versenyjog vonatkozik.¹²² Célszerűnek látszott a kétféle szabályozás eltérését csökkenteni, és

¹¹⁶ 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról (továbbiakban Tpv.)

¹¹⁷ Tpv. célja

¹¹⁸ Miskolci Bodnár Péter: A magyar versenyjog szabályai, Novotni Kiadó, Miskolc, 2011, 11. o.

¹¹⁹ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 12. o.

¹²⁰ Miskolci Bodnár Péter: A versenyjogi jogharmonizáció helyzete a harmadik évezred elején. In: Csatlakozás-jogközelítés, Az acquis communautaire adaptálása a magyar jog- és intézményrendszerbe, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2003. 287. o. Ld. még Tattay Levente: Az EK domináns gazdasági jogága: a versenyjog. A közösségi versenyjog és a tagállamok versenyjoga. Külgazdaság, 1997. (41. évf.) 6. sz. 89-96. old.

¹²¹ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 289. o. Ld. még Bassola Bálint: A közösségi versenyjog eljárásjogi reformjának hatása a magyar versenyjogra. Jogi tanulmányok, 2005. ([10. évf.]) [1. sz.] 47-68. old.

¹²² Miskolci Bodnár Péter: i. m. 289. o.

jogharmonizáció révén biztosítani, hogy a nemzeti piacon is hozzávetőleg ugyanazok a versenyszabályok érvényesüljenek, azaz a vállalkozásoknak ne kelljen kétféle szabályozáshoz igazodniuk.¹²³

A jogharmonizáció ellenére sem állítható, hogy a magyar versenyjog valamennyi jogintézménye hűen tükrözné az EU versenyjogi megoldását, az eltérések három csoportba sorolhatóak: tudatosan vállalt, nem észlelt, azon eltérések, amelyek abból fakadnak, hogy az EU versenyjoga is folyamatosan változik, és emiatt eltávolodik az egyszer már harmonizált magyar versenyjegtől.¹²⁴

A tagállamokban önálló versenytörvények működnek, az olyan magatartásokra pedig, amelyek hatással bírhatnak a tagállamok közötti kereskedelemre, az egységes közösségi versenyjog vonatkozik. Európai Unió csatlakozásunkat követően akkor járhat el a Gazdasági Versenyhivatal (továbbiakban GVH) a többi tagállam kereskedelmét érintő kartell ügyben, ha az EU Bíróság még nem indított eljárást.¹²⁵ A magyar versenyjogi törvény a kartelljog tekintetében extraterritoriális hatályú, azaz a kartell kiválthatja a magyar versenyjogi szervek fellépését akkor is, ha a magatartásra külföldön kerül sor, de annak hatása lehet belföldön, ezen kívül természetesen a csak Magyarország határain belül jelentkező ügyekben is a GVH jár el.¹²⁶

Az Európai Bizottság és az Európai Bíróság által hozott határozatok, illetve ítéletek komoly szerepet játszottak a közösségi versenyjog fejlődésében, de a döntések számos olyan elemet tartalmaznak, amelyeket a magyar versenyjog kialakítása és fejlesztése során hasznosítani lehetett, és ha a tagállamok közötti kereskedelem érintettsége megállapítható, az eljárás során a közösségi versenyjogot teljes egészében alkalmazni kell.¹²⁷

1.5.3 Az egyes korlátok megjelenése a magyar versenyjogi szabályozásban

A versenyjogban is ritkábban fordul elő a felek szerződéskötési szabadságát korlátozó szabályozás, mint amelyet találhatunk például a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés szabályozásánál.¹²⁸ A szerződéskötési szabadsága nem illeti meg a gazdasági erőfölényben lévőt, ugyanis tilos indokolatlanul elzárkóznia a szerződéskötéstől, másfelől a jogviszony fenntartásától, köteles indokát adni annak, hogy miért nem köt szerződést, illetőleg miért nem

¹²³ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 289. o.

¹²⁴ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 306. o.

¹²⁵ Lénárd Réka: A Ptk. jogelvi és a versenyjog. Polgári jogi kodifikáció, 2002. (4. évf.) 3. sz. 23. old.

¹²⁶ Lénárd R.: i. m. 23. o. Miskolci Bodnár Péter: i. m. 304. o.

¹²⁷ Boytha Györgyné: A közösségi versenyjogi gyakorlat tükröződése a magyar jogalkotásban és joggyakorlatban. In: Liber Amicorum, studia Gy. Boytha deducta, ELTE ÁJK, Budapest 2004. 49.o.

¹²⁸ Tptv. V. fejezete szól a gazdasági erőfölénnyel való visszaélésről

hajlandó annak meghosszabbítása.¹²⁹ Az indoknak valósnak és méltányolhatónak kell lennie, lehet fizikai vagy gazdasági jellegű is. Nemcsak a szerződéstől való elzárkózás, hanem az ügylet jellegének megfelelő szerződéstől való elzárkózás is visszaélésnek minősül.¹³⁰

A versenyjogi szabályok között is csak ritkán találkozunk olyan szabályokkal, amelyek beleavatkoznak abba, hogy a partnerválasztás szabadságába, a Tpvt. a partnerválasztási szabadság érvényesülése érdekében tilalmazza a bojkottot megvalósító magatartásokat.¹³¹ Hiszen szerződésre lépni és jogviszonyokat fenntartani valós és reális érdekek alapján kell, nem engedhető meg, hogy külső személyek a gazdasági mérlegelés körén kívül eső eszközökkel befolyásolhassák a vállalkozókat szerződéses kapcsolataik alakításában.¹³² A bojkottáló tisztességtelen felhívást (amely szándékos és célzatos) intéz a címzethez, amely arra irányul, hogy a címzett és harmadik személy (bojkottálandó) között megszakadjon, vagy ne jöjjön létre gazdasági kapcsolat.¹³³ A versenysértő magatartás megállapítható eredmény hiányában is, de feltétel, hogy a felhívás tisztességtelen legyen, így nem valósul meg a versenysértés, ha a valamilyen előnnyel próbálják meg rávenni arra, hogy inkább az ajánlattevővel kössön szerződést.

A versenyjogban nem találhatunk rendelkezést, amely a felek által megkötendő szerződés típusának megválasztásába avatkozna be, de az általános üzleti életben elvárásként jelenik meg az írásbeliség, mint forgalom biztonságát elősegítő eszköz.

A tartalom szabadságát korlátozó rendelkezések vannak túlsúlyban a szerződési szabadságot korlátozó versenyjogi szabályok között. Számos példa vonultatható fel a Tpvt. rendelkezései közül. A Tpvt. meghatározza, hogy a gazdasági erőfölényben lévő vállalat, milyen tartalmú szerződéseket nem köthet, illetve milyen feltételeket nem tartalmazhatnak az általa kötött szerződések, például tilos tisztességtelen árakart megállapítani, pl.: indokolatlanul magas eladási vagy vételi ár.¹³⁴ A költségszintet el nem érő mértékben megállapított eladási ár, az úgynevezett „felfaló” ár is tilos, amelyet általában azért alkalmaznak, hogy az erőfölényben lévő a konkurensait kiszorítsa az érintett piacról.¹³⁵ A Tpvt. azt is tiltja, hogy az üzleti kapcsolatokban a gazdasági erőfölényben lévők tisztességtelen módon indokolatlan előnyt kössenek ki.

¹²⁹ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 147. o.

¹³⁰ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 148. o.

¹³¹ Tpvt. 5. §

¹³² Miskolci Bodnár Péter: i. m. 61. o.

¹³³ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 63. o.

¹³⁴ Tpvt. 21.§ a) pont

¹³⁵ Tpvt. 21.§ a) pont

A Tpvt. engedélyhez kötéssel is korlátozza a felek szerződési szabadságát például a vállalkozások összefonódását szabályzó rendelkezések között.¹³⁶ A törvény nem írja elő, hogy valamennyi összefonódást jelentsék be, csak a verseny szempontjából meghatározó jelentőségű koncentrációk esetében követeli meg az engedély megszerzését, méghozzá az árbevétel nagyságához kapcsolva határozza meg azt a nagyságrendet, amely fölött már előírja az engedélyezést.¹³⁷

¹³⁶ Tpvt. 24.§ (1) bekezdés

¹³⁷ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 160. o., ld. még Tpvt. 24. § (1) – (3) bekezdés

2. A szerződési szabadság korlátai a versenykorlátozó megállapodások szabályozásában

A vállalkozások közötti gazdasági együttműködés nem tiltott, amennyiben az a verseny tisztaságával és a fogyasztók érdekeivel nem ellentétes. A vállalkozások azonban a gazdasági verseny kiegészítő hatásainak elkerülése érdekében nemegyszer olyan megállapodásokat kötnek, amelyek csak a résztvevők számára járnak előnnyel, kívülállók részére hátrányosak, a gazdasági versenyt kisebb nagyobb mértékben fékezik, torzítják, vagy korlátozzák.¹³⁸ Ezért az állam fellép az előbb említett versenyt sértő magatartások ellen. A szabályozást áthatja a felek szerződési szabadságát korlátozó szemlélet.

2.1. Európai Unió megközelítés

Az EU-t alkotó tagállamok közötti integráció elmélyülése következtében, az egységes piac megvalósulása érdekében a tagállamok lebontották a vámokat, megszüntették a mennyiségi korlátozásokat és az azzal azonos hatású intézkedéseket, valamint számos rendelet, irányelv került elfogadásra, abból a célból, hogy a tagállamok jogszabályi rendelkezései egyre jobban közeledjenek egymáshoz.

Az államok akaratából lebontott határokat azonban a vállalkozások kartelljei újraemelhetik, amely elleni küzdelem EU-passzióvá vált.¹³⁹ A versenypolitika nemzetközi, globalizálódó világában is mindig időszerű téma, amely közös nevezőt teremt a különböző jogi kultúrájú, gazdasági múltú országok között.¹⁴⁰

A kartelltilalmi szabályokat az EUMSZ. 101. cikke rögzíti, mely szerint a belső piaccal összeegyeztethetetlen és tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, vállalkozások társulásai által hozott döntés és összehangolt magatartás (továbbiakban együtt: megállapodás), amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a belső piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása. Az

¹³⁸ Zavodnyik József: i. m. 3. o.

¹³⁹ Tóth Tihamér: Az Európai Unió versenyjoga, CompLex Kiadó, Budapest, 2007, 93. o. Ld. még Whish, Richard: Versenyjog (Richard Wish Competition Law című könyve hatodik kiadásának magyar fordítása). HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.

¹⁴⁰ Tóth T.: i. m. 93. o.

EUMSZ 101. cikk (1) bekezdése a generális tiltás kimondását követően felsorol néhány tipikus esetet, azonban ez a felsorolás nem taxatív csak példálózó listának tekinthető.

A közösségi jogban kétféleképpen lehetett mentesülni a tilalom alól: egyedi mentesítést kellett a Bizottságtól kérni, vagy pedig ha beilleszthető egy csoportmentesítési rendelet hatálya alá.¹⁴¹ 2004. május 1-je óta az egyedi mentesítés megszűnt, helyette hagyományos kivételi konstrukció él egyedi mentesülés él. Az EUMSZ. 101. cikk (3) bekezdése tartalmazza azokat a kritériumokat, amelyek alapján a versenysértő magatartás mégsem fog tilosnak minősülni, azonban a feltételek megléte esetén sem automatikus a mentesítés megadása.

A másik eset, amikor egy megállapodás egy csoportmentesítési rendelet hatálya alá tartozik. E rendeletek a létüket annak köszönhetik, hogy a számos egyedi ügy tapasztalatai alapján a Bizottság meg tudott fogalmazni általános érvényű szempontokat.¹⁴² Arra szolgáltak, hogy a rendelet alá eső versenykorlátozások százait ne kelljen egyedi, bürokratikus eljárásban engedélyezni.¹⁴³ A csoportmentesítési rendeletek mindig meghatározott időre szólnak, általában 12-14 évig érvényesek.¹⁴⁴

A versenyhatóságok egyre súlyosabb szankciókat fűznek a versenyjog kartelltilalmi rendelkezéseit sértő magatartásokhoz tekintettel arra, hogy a versenykorlátozást célul tűző/megvalósító vagy ilyen hatással járó jogsértések gátolják az egységes versenyfeltételek megteremtődését, és a fogyasztók megkárosítását eredményezik.¹⁴⁵ Nem véletlen tehát, hogy az Európai Bizottság Verseny Főigazgatósága és a tagállamok versenyhivatalai tevékenységének középpontjában a kartellekkel szembeni fellépés áll.¹⁴⁶

2.2 A kartell fogalma

A Tptv. 11. § (1) bekezdése tartalmazza a kartell tilalmi generálklauzulát, mely szerint tilos a vállalkozások közötti megállapodás és összehangolt magatartás, valamint a vállalkozások társadalmi szervezetének, a köztestületnek, az egyesülésnek és más hasonló szervezetnek a döntése (a továbbiakban együtt: megállapodás), amely a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célozza, vagy ilyen hatást fejthet, illetve fejt

¹⁴¹ Tóth Tihamér: i. m. 94. o.

¹⁴² Tóth T.: i. m. 152. o.

¹⁴³ Tóth T.: i. m. 152. o.

¹⁴⁴ Nagy Csongor István: i. m. 438. o.

¹⁴⁵ Juhász Dorina: i. m. 67. o.

¹⁴⁶ Juhász D.: i. m. 68. o.

ki.¹⁴⁷ A generálklauzula korlátozza a felek szerződési szabadságát, alkalmazása azért célszerű, mert a kartell tilalomba ütköző magatartások nagyon sokszínű formában jelenhetnek meg, ezért a Tpv. általában is tiltja a kartelleket.¹⁴⁸

A Tpv. 11. § (2) bekezdésben példálózva sorolja fel a gazdasági versenykorlátozó megállapodások kritikus fajtáit. Nevezetesen: a vételi vagy eladási árak vagy egyéb üzleti feltételek meghatározására létrejött ún. árkartelleket, az előállítás, forgalmazás, műszaki fejlesztés vagy befektetés korlátozására vagy ellenőrzés alatt tartására létrejött ún. kontingentáló kartelleket, a beszerzési források, illetőleg az értékesítési piac felosztására vonatkozó ún. piacfelosztó kartelleket, valamint a jövőbeni versenytárs piacra lépését akadályozó, az üzletfeleket az árak, fizetési határidők, szerződési feltételek tekintetében megkülönböztető, a szerződéskötést a szerződés tárgyához nem tartozó kötelezettségvállalástól függővé tevő, illetőleg a versenyeztetéssel kapcsolatos összejátszás tanúsítását.

A kartell résztvevőinek egymáshoz viszonyított helyzete alapján különbséget tehetünk a horizontális és a vertikális kartellek között,¹⁴⁹ amely megkülönböztetés azért jelentős, mert a vertikális megállapodások általában kevésbé veszélyeztetik a versenyt.¹⁵⁰ Az általános kartelltilalmat a Tpv. vezette be, de ezzel párhuzamosan szükség volt a csoportmentesítési rendszer kiépítésére, amely a vertikális megállapodásokat szélesebb körben mentesíti a tilalom alól.¹⁵¹

Horizontális kartellről akkor beszélhetünk, ha a termelés, ill. értékesítés folyamatának azonos lépcsőfokán álló vállalkozások (versenytársak, vagy potenciális versenytársak) között jön létre a megállapodás.¹⁵² Ilyen az árrogzítás, az eladási feltételek rögzítése, a közös termékfejlesztés, közös piacra lépés, közös marketing stb.¹⁵³ Vertikális megállapodás esetén az érintettek különböző lépcsőfokon állnak, de egymással valamilyen üzleti kapcsolatban

¹⁴⁷ Zavodnyik József: i. m. 3. o.

¹⁴⁸ Zavodnyik J.: i. m. 3. o.

¹⁴⁹ Boytha Györgyné: i. m. 15. o.

¹⁵⁰ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 92. o.

¹⁵¹ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 92. o.

¹⁵² Miskolci Bodnár Péter: i. m. 91. o.

¹⁵³ Boytha Györgyné: i. m. 15. o.

vannak.¹⁵⁴ Ilyen kizárólagos értékesítési, kizárólagos beszerzési, a területi kizárólagosságot nyújtó megállapodások, valamint a tovább eladási ár megkötése.¹⁵⁵

2.2.1 A kartell kapcsolata a piaci versennyel

A kartell versennyel kapcsolatos negatív kapcsolata háromféle lehet a versenyt megakadályozó, korlátozó vagy torzító. A verseny megakadályozása alatt azt kell érteni, hogy egy piacon potenciálisan kialakulhatna verseny, de az a kartell miatt mégsem valósul meg.¹⁵⁶ A verseny korlátozása, mint lehetséges következmény azt a helyzetet jelenti, amikor a piacon korábban már volt valamilyen verseny, de ez a magatartás hatására beszűkül, vagy korlátozottabbá, kevésbé intenzívvé válhat, illetőleg a felek ezt szeretnék elérni.¹⁵⁷

2.2.2 A kartell hatása

A versennyel összefüggésben a kartell hatása 3 főle lehet: megállapodás a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célozza, vagy ilyen hatást fejthet, illetve fejt ki. Nem szükséges a jogsértő magatartás hatásának bekövetkezése elegendő a cél vagy az arra alkalmasság [Tpvt. 11.§ (1) bekezdése értelmében].¹⁵⁸ Önmagában az nem zárja ki a jogsértés megállapíthatóságát, ha a jogsértő magatartás tanúsításának olyan pozitív célkitűzései vannak, amelyeket a versenyjog ilyenek ismer el.¹⁵⁹

Legsúlyosabb esetben a versenysérelem ténylegesen is bekövetkezik, azáltal, hogy a kartell megakadályozza a versenyt, vagy annak révén a verseny ténylegesen korlátozódik, illetve torzul.¹⁶⁰ A tilalom ennél kevésbé veszélyes esetekre is vonatkozik, amikor a verseny nem sérül, de a magatartás objektíve alkalmas arra, hogy az említett következmények valamelyike bekövetkezzék, azzal, hogy a jogsértő magatartás versenyjogilag releváns hatása lehet közvetlen, közvetett tényleges, vagy potenciális.¹⁶¹ A harmadik csoportba viszont azok a

¹⁵⁴ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 92. o.

¹⁵⁵ Boytha Györgyné: i. m. 15. o.

¹⁵⁶ Miskolci Bodnár Péter: A magyar versenyjog szabályai. Novotni Kiadó, Miskolc, 2011. 86.o.

¹⁵⁷ Miskolci Bodnár P.: i. m. 87. o.

¹⁵⁸ Zavodnyik József: i. m. 4. o.

¹⁵⁹ Zavodnyik J.: i. m. 4. o.

¹⁶⁰ Miskolci Bodnár P.: i. m. 87. o.

¹⁶¹ Zavodnyik J.: i. m. 4. o.

magatartások tartoznak, amelyekben a résztvevők szándéka az említett negatív hatások kiváltására irányul.¹⁶²

2.2.3 Elkövetési magatartások

A fejezeti klauzula három magatartást tilt: a vállalkozások közötti megállapodást és összehangolt magatartást, valamint a vállalkozások társadalmi szervezetének, a köztestületnek, az egyesülésnek és más hasonló szervezetnek a döntését.

A kartell klasszikus esete, amikor a felek megállapodnak magatartásuk jövőbeni egyeztetése érdekében. Létrejöhét írásban, szóban, ráutaló magatartással, bár ez utóbbi két esetben a megállapodás létét nehezebb bizonyítani. A kartellek jellemzően titokban működnek, felderítésüket olyan különleges vizsgálati eszközök segítik, mint az előzetes értesítés nélküli helyszíni vizsgálat („hajnali rajtaütés”), vagy az engedékenységi politika és az informátori díj.¹⁶³ A megállapodás feltétele az érintett vállalkozások közötti akarategység, ugyanakkor ezen közös akaratnak nem kell formailag egy, a jogi előírások szerint érvényes, és kötelező erővel bíró szerződésben testet öltenie.¹⁶⁴ A tilalom minden olyan szerződéskötésre is vonatkozik, amely tartalmilag megfelel a kartell követelményeinek, noha formailag, egy másik szerződés részét képezi.¹⁶⁵ Kivételesen egyoldalú magatartás is lehet versenykorlátozó megállapodás, amikor egy szelektív forgalmazási rendszert működtető gyártó nem hajlandó kiszolgálni egy jóvá nem hagyott, azaz hálózatba fel nem vett kereskedőt.¹⁶⁶

Nem akadályozza a jogsértés megállapítását az, ha az adott megállapodás formálisan már nincs hatályban, ugyanakkor hatása folyamatosan érvényesül, illetve a jogsértés még nem évült el, de az sem, ha a verseny korlátozását célzó, vagy arra alkalmas megállapodást, vagy egyébként jogszerű megállapodás jogsértő rendelkezését a megállapodást kötő vállalkozások nem valósították meg.¹⁶⁷

¹⁶² Miskolci Bodnár Péter: i. m. 87. o.

¹⁶³ GVH beszámoló 33. o.

¹⁶⁴ Zavodnyik József: i. m. 4. o.

¹⁶⁵ Miskolci Bodnár P.: i. m. 88. o.

¹⁶⁶ Boytha Györgyné: A magyar versenyjog, versenyszabályok. Közjegyzők közlönye, 2004. (51. évf.) 1. sz. 16. o.

¹⁶⁷ Zavodnyik J.: i. m. 5. o.

A versenytársak közötti versenykorlátozó megállapodást kizárja a magatartásuktól függetlenül keletkezett versenyhelyzet hiánya.¹⁶⁸ Tilos a vállalkozások közötti olyan megállapodás is, amelyben olyan kikötés szerepel, hogy egymással nem versenyeznek.¹⁶⁹

A versenykorlátozó megállapodás akkor is a Tpv-t.-be ütközik, ha nem helyeznek kilátásba szankciót arra az esetre, ha a megállapodást a résztvevők valamelyike nem tartaná be.¹⁷⁰

Az esetek nagyobb részében azonban a kartell nem egy pontosan kidolgozott megállapodás szintjét el nem érő, vállalkozások közötti koordináció, együttműködés, által valósul meg, hogy a résztvevők egymásra figyelemmel azonos magatartást tanúsítanak, ha a résztvevők magatartásuk összehangolása révén kizárják a piaci magatartással kapcsolatos bizonytalanságot. Két esetet kell elkülöníteni: a párhuzamos magatartás jogszerű,¹⁷¹ az összehangolt magatartás viszont, a kartell egyéb elemeinek megléte esetén, tilos.¹⁷² Csak akkor beszélhetünk jogellenes kartellről, ha nem valamilyen külső körülmény (pl. a valuta leértékelése, vámok mértékének megváltozása, nyersanyag világpiaci árváltozása stb.) hatására viselkednek egyformán a piac résztvevői.¹⁷³

Megállapításának nem feltétele a közös cselekvési terv részletes kidolgozása, mert elégséges a versenytársak közötti olyan kapcsolatfelvétel, amelynek célja vagy hatása a versenytársak jövőbeni magatartását képes befolyásolni.¹⁷⁴ Például a vállalkozás olyan összejövetelen való jelenléte, amelynek célja az árak, az eladási volumen meghatározása, s amelyen a vállalkozások ezekkel kapcsolatos jövőbeni magatartásukra vonatkozó információkat közlik, mivel így a versenytársak tudomására hozott információkat, azok szükségszerűen figyelembe veszik jövőbeni piaci magatartásuk meghatározásakor, ezáltal a verseny kockázatai helyébe a köztük lévő kooperációt léptetik.¹⁷⁵ Ellenkező bizonyításáig az

¹⁶⁸ 100/1998. Vj.

¹⁶⁹ 162/1997. Vj.

¹⁷⁰ 224/1992. Vj.

¹⁷¹ Pl.: Az ún. *tejkartell* ügyben megállapítható volt, hogy a termelők termékcsoportonként és szakaszosan érvényesítették az áremelést, melynél figyelemmel voltak a legnagyobb beszállító az elsőrendű eljárás alá vont B. Tejipari Vállalat T.B. által alkalmazott árakra is. Az árak alakulása tekintetében párhuzamos magatartás ugyan fellelhető volt, de ezt nem az eljárás alá vontak megállapodása, vagyis összehangolt magatartása okozta, hanem a kereskedelem áregyeztető szerepe és a magas társvállalati forgalom. Nem támasztották alá az eljárás adatai azt, hogy egyben összehangolt magatartást tanúsítottak volna, ezért a Versenytanács alá vontakkal szemben az eljárást megszüntette (47/1991. Vj.).

¹⁷² Miskolci Bodnár Péter: i. m. 88. o.

¹⁷³ Miskolci Bodnár P.: i. m. 88. o.

¹⁷⁴ Zavodnyik J.: i. m. 5. o.

¹⁷⁵ Zavodnyik J.: i. m. 6. o.

összehangolásban résztvevő és a piacon aktívan tevékenykedő vállalkozások számításba veszik a versenytársak által közölt információkat.¹⁷⁶

A kávékartell ügyben a Versenytanács a forgalmazók összehangolt magatartásának bizonyítékeként értékelte az áremelések egységességét, az áremelések utáni engedmények nagyfokú azonosságát és a reklámra fordítandó költségek azonos mértékű emelését.¹⁷⁷ Az áremelések egységessége azt jelenti, hogy az egyes árkategóriákban az emelés mértéke teljesen azonos volt és egy időben történt. Bár ezt az egyes vállalkozások eltérő adottságai nem indokolták. Az eljárás alá vontak egységesen, azonos időben és módon való reagálása az iparágat ért kihívásra nem volt arányban - a Gazdasági Versenyhivatal megállapítása szerint - az egyes vállalkozások objektív versenyképességével.

Tilos a vállalkozások társadalmi szervezetének,¹⁷⁸ a köztestületnek,¹⁷⁹ az egyesülésnek,¹⁸⁰ konzorcium, vagy más hasonló szervezetnek a döntése is, ha a tényállás egyéb elemei is megvalósulnak.¹⁸¹ A „döntés” fogalmát szélesen kell értelmezni: ide tartoznak a társadalmi szervezet stb. szabályzatai, előírásai, kódexei éppúgy,¹⁸² mint a tagokra formailag nem kötelező ajánlások is, amelyek alkalmasak a vállalkozások (mindenekelőtt, de nem kizárólagosan tagjaik) piaci magatartásainak befolyásolására, függetlenül attól, hogy az ajánlásként vagy kötelező jelleggel jelenik meg, sőt az sem befolyásolja, ha a vállalkozások társadalmi szervezete nonprofit módon tevékenykedik.¹⁸³

Versenyjogilag releváns döntésnek minősül a szervezet közgyűlésének vagy ügyintéző szervének döntései, az értékelést nem befolyásolja, hogy valamennyi tag jelen lehet-e az ülésein, hanem az a körülmény bír jelentőséggel, hogy e szerv tagjait a szervezet tagjainak összessége jelölte ki, választotta meg, s mindegyik tagvállalkozás az ezen szerven belüli megbeszélések eredménye által érintettnek tekinthető.¹⁸⁴

¹⁷⁶ Zavodnyik J.: i. m. 6. o.

¹⁷⁷ 185/1994. Vj

¹⁷⁸ Ptk. 64.§

¹⁷⁹ Ptk. 65. §

¹⁸⁰ Gt. 316-331.§§

¹⁸¹ Zavodnyik J.: i. m. 6. o. 24/1999. VJ A Tőzsdére kiterjed a versenytörvény hatálya (1. §), úgyszintén mint döntést hozó szervre a kartell tilalom (11. §) szabálya is (Budapest Értéktőzsde)

¹⁸² 137/1999. VJ A versenykorlátozás tilalmába ütközik, ha az Etikai Kódex az ajánlott összeg alatti díj érvényesítését etikai vétségnek minősíti (Magyar Orvosi Kamara), 123/1999. VJ A Terméktanács által elfogadott eszközrendszerrel történő eltérés etikai vétségként nyilvánítása alkalmas a gazdasági verseny korlátozására (Disznóvénny Szövetség és Terméktanács).

¹⁸³ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 88. o. Ld. még: Zavodnyik József: i. m. 7. o.

¹⁸⁴ Zavodnyik J.: i. m. 7. o.

A közös vállalat igazgató tanácsa által hozott olyan határozat, mely alkalmas arra, hogy az alapító vállalatok között a gazdasági versenyt korlátozza a Tpv. 11. § (1) bekezdésébe ütközik, különösen akkor, ha az igazgató tanács tagja a tagvállalat első számú vezetője.¹⁸⁵

A vállalkozás társadalmi szervezetei gyakorta nyújtanak segítséget tagjainak üzletvezetési kérdésben, azonban ezzel összefüggésben is szem előtt tartandó, hogy az ilyen tevékenységnek semmilyen közvetlen vagy közvetett hatása sem lehet a verseny szabadságára.¹⁸⁶ A vállalkozások érdeke az önálló döntésekből és az információ hiányából eredő kockázatok csökkentése.¹⁸⁷ A szakmai szervezetek egyik hagyományos funkciója az adatok gyűjtése, cseréje szolgáltatása, amelynek vannak korlátai, így különösen az, hogy e tevékenység sem sértheti azon elvet, hogy a versenytársaknak egymástól függetlenül kell kialakítaniuk a versenyben tanúsított magatartásukat.¹⁸⁸

A tényállás ezen elemének gyakorlati haszna, hogy nem csupán a szervezet tagjai vonhatók felelősségre a versenykorlátozó döntésekért, hanem maga a döntést hozó szervezet is, amely lehet non-profit tevékenységet folytató szervezet is.¹⁸⁹

2.2.4 Függetlenség

A 11. § (1) bekezdésének utolsó mondata leszögezi, hogy nem tartozik a kartelltilalom hatálya alá a megállapodás, ha az egymástól nem független vállalkozások között jön létre, amelyből következik, hogy a bekezdésben meghatározott tilalom alá csak egymástól független vállalkozások között létrejövő megállapodások tartozhatnak,¹⁹⁰ amely majd később kerül bemutatásra.

A Tpv. a közösségi jog egyik fontos elemét a gazdasági egység tanát átvéve használja a nem független vállalkozások fogalmát, mivel a Tpv. kizárólag egy személyt tekint vállalkozásnak, a gyakorlatban azonban ez nem vezet ellentétes jogalkalmazásra, ugyanis ha a

¹⁸⁵ 49/1991. Vj.

¹⁸⁶ Zavodnyik J.: i. m. 7. o.

¹⁸⁷ Zavodnyik J.: i. m. 7. o.

¹⁸⁸ Zavodnyik J.: i. m. 7. o.

¹⁸⁹ Miskolci Bodnár P.: i. m. 89. o.

¹⁹⁰ 91/2000. VJ Amennyiben a megkötött szerződés értelmében a megbízó és a megbízott között szoros kapcsolat áll fenn, a megbízott nem tekinthető független piaci szereplőnek és így a közöttük létrejött megállapodás nem minősülhet kartellnek (Shell Gas Hungary Rt)

piaci szereplőnek nincs meg a kellő fokú autonómiája, mert egy másik vállalkozás befolyással rendelkezik felette, akkor közöttük nem alakul ki verseny.¹⁹¹

2.3 A kartelltilalom alóli kivételek rendszere

A kivételek a következőek: egyrészt a Tpv. 11. és 13. §-a kivételeket fogalmaz meg, tehát törvényi szinten von ki egyes megállapodásokat az általános kartelltilalom alól, másrészt a 17.§-a alapján mód van arra, hogy egyedileg mentesüljön a vállalkozás a kartelltilalom alól, végül a Tpv. 16. §-a alapján a kartellek egyes csoportjai mentesülnek a tilalom alól.¹⁹² A jelen részben a mentesülésre vezető esetek felvázolására kerül sor, a téma szempontjából szükséges mértékben, hiszen ebben az esetben nem érvényesülnek a törvényi korlátok a felek szerződéses viszonyaiban.

2.3.1 *Nem független vállalkozások közötti kartell*

A Tpv. 15. § (1) bekezdése szerint nem függetlenek az egy vállalkozás-csoportba tartozó vállalkozások, valamint azok a vállalkozások, amelyeket ugyanazok a vállalkozások irányítanak.

Egy vállalkozáscsoportba tartozik a vállalkozás azokkal a vállalkozásokkal, amelyeket önállóan irányít, vagy amelyek őt irányítják önállóan, vagy amelyeket az őt irányító vállalkozás irányít önállóan, továbbá amelyeket az eredeti vállalkozás és a felsorolt vállalkozások közül kettő vagy több közösen irányít.¹⁹³ A kapcsolat tehát két-vagy többszereplős lehet, mind az irányító, mint az irányított pozícióban többen is szerepelhetnek.¹⁹⁴ Kétféle irányítási kapcsolat létezik: közvetlen és közvetett.¹⁹⁵

Közvetlen irányítással rendelkezik egy vállalkozás vagy több vállalkozás közösen, ha a másik vállalkozásban szavazattöbbséggel bír, vagy a vezető tisztségviselők többségének kijelölésére (megválasztására) ill. visszahívására jogosult, illetőleg a másik vállalkozás

¹⁹¹ Boytha Györgyné: A közösségi versenyjogi gyakorlat tükröződése a magyar jogalkotásban és joggyakorlatban. In: Liber Amicorum, studia Gy. Boytha deducta, ELTE ÁJK, Budapest 2004. 52. o.

¹⁹² Miskolci Bodnár Péter: i. m. 93. o.

¹⁹³ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 95. o.

¹⁹⁴ Miskolci Bodnár P.: i. m. 95. o.

¹⁹⁵ Miskolci Bodnár P.: i. m. 96. o.

döntéseinek meghatározó befolyásolására szerződéses kapcsolat révén jogosult, vagy ténylegesen képes a másik vállalkozás döntéseinek meghatározó befolyásolására.¹⁹⁶ Közvetett irányítással rendelkezik a vállalkozás azon vállalkozás felett, amelyet az általa irányított vállalkozás irányít, az általa irányított vállalkozás és ő maga közösen irányít, az általa irányított több vállalkozás irányít, vagy az általa irányított több vállalkozás és ő maga közösen irányít.¹⁹⁷

A második eset szerint pedig nem függetlenek azok a vállalkozások, amelyek ugyanazon a vállalkozások irányítása alatt állnak.¹⁹⁸ Az olyan közös irányítás alatt álló vállalkozások, amelyben a két közös irányító nem ugyanahhoz a vállalkozáscsoporthoz tartozik, nem tartoznak egyik vállalkozáscsoportba sem, mivel az irányítóktól egyik vállalkozás sem függetlenítheti magát, így a két vállalkozás egymástól sem tekinthető függetlennek.¹⁹⁹

2.3.2 Csekély jelentőségű kartell vagy az ún. bagatell kartell

Ebben az esetben a piaci folyamatok megzavarására, a verseny kiküszöbölésére, korlátozására vagy torzítására nincs hatással a kartell.²⁰⁰ Akkor beszélünk csekély megállapodásról, ha a megállapodást kötő felek és az azoktól nem független vállalkozások piaci részesedése együttvéve sem haladja meg a 10%-ot az érintett piacon.²⁰¹

Ezzel a magyar versenyjog megoldása jelentősen eltér a közösségi jogtól, pontosabban a Bizottság de minimis megállapodásokról szóló közleményétől.²⁰² Ez utóbbi ugyanis több vertikális korlátozást is kivon a csekély jelentőségű megállapodásokra vonatkozó menedékből, ugyanis a vertikális kartellek csak akkor tekintik csekélyjelentőségűnek, ha érintett piaci részesedésük 10% alatt marad, míg horizontális kartelleket esetében az érték 5%-os.²⁰³

¹⁹⁶ Miskolci Bodnár P.: i. m. 96. o.

¹⁹⁷ Miskolci Bodnár P.: i. m. 97. o.

¹⁹⁸ Miskolci Bodnár P.: i. m. 98. o.

¹⁹⁹ Miskolci Bodnár P.: i. m. 98. o.

²⁰⁰ Pl.: 86/2000. VJ A Magyar Hipermarket Kft. és a Top Shop Plusz Kft. közötti csekély jelentőségű megállapodás, 74/1998. VJ Csekély jelentőségű megállapodás nem esik kartell tilalom alá (Mixtrade Kft. és társai)

²⁰¹ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 99. o.

²⁰² Nagy Csongor István: i. m. 360. o.

²⁰³ Nagy Csongor I.: i. m. 360. o.

A törvényi fogalmából következően a kartellben közvetlen résztvevők érintett piaci árbevételéhez hozzá kell számítani a tőlük nem független – közvetett résztvevők – előző évi árbevételét, az így kapott eredményt kell viszonyítani az érintett piacon elért összes árbevételhez, és az érintettek piaci részesedése nem haladhatja meg a 10%-ot, amelynek a megállapodás érvényességének időtartama alatt kell teljesülnie.²⁰⁴ Amennyiben a kartell egy évnél hosszabb időtartamú, úgy minden naptári évben teljesülnie kell. Érintett piac az, ahol a versenyt korlátozó, kizáró, ill. torzító hatás jelentkezik, ahhoz, hogy ezt meghatározzuk két dolgot kell figyelembe venni: a megállapodás tárgyát alkotó árut és azt a földrajzi területet, amelyen az adott áru értékesítése megtörténhet.²⁰⁵

Az áru szempontjából releváns piacot kell meghatározásánál kétféle terméket kell figyelembe vennünk: mindenképpen mérvadó a megállapodás tárgyát alkotó áru piaca, de figyelemmel kell lenni a helyettesíthetőség szempontjaira.²⁰⁶ Kétféle helyettesíthetőségről beszélhetünk: egyrészt kínálati, másrészt keresleti. A keresleti helyettesíthetőség kapcsán a fogyasztók szempontjából fontos körülményekre való tekintettel bővítjük az áruk körét, tehát az adott terméket ésszerűen helyettesítő áruk körét is meg kell határozni, amely során tekintettel kell lenni az áru felhasználási céljaira, árára, a minőségére és a teljesítés feltételeire.²⁰⁷ A kínálati helyettesíthetőség kapcsán azt vizsgáljuk, hogy vannak-e olyan vállalkozások, amelyek olyan termékeket gyártanak, amelyhez szükséges berendezések olcsón és gyorsan átalakíthatóak a megállapodás tárgyát képező áru termelésére.²⁰⁸

A termékpiacon belül szűkíteni kell a kört földrajzilag.²⁰⁹ A Tpv. meghatározása szerint földrajzi területnek minősül az, amelyen kívül a fogyasztó, illetve az üzletfél nem, vagy csak számottevően kedvezőtlenebb feltételek mellett tudja az árut beszerezni, vagy az áru értékesítője nem, vagy csak számottevően kedvezőtlenebb feltételek mellett tudja az árut értékesíteni.²¹⁰

A jogalkotó kis méretük ellenére se kívánja mentesíteni a versenytársak közötti árkartelleket és piacfelosztó kartelleket,²¹¹ amelyek különösen veszélyes elkövetési

²⁰⁴ Miskolci Bodnár P.: i. m. 100. o.

²⁰⁵ Miskolci Bodnár P.: i. m. 101. o.

²⁰⁶ Miskolci Bodnár P.: i. m. 102. o.

²⁰⁷ Miskolci Bodnár P.: i. m. 102. o.

²⁰⁸ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 102. o.

²⁰⁹ Miskolci Bodnár P.: i. m. 102. o.

²¹⁰ Tpv. 14. § (3) bekezdés

²¹¹ Tpv. 13. § (2) bekezdés a-b) pontok

magatartások, ezért nem élvezik a törvényi kivétel kedvezményét.²¹² A GVH határozattal főszabálytól eltérően bagatell kartellre általában vonatkozó mentesség, a hasonló kartellek összehatása miatt akkor sem érvényesül,²¹³ ha a több hasonló kartell együttes hatásaként a verseny megakadályozódhat, korlátozódhat vagy torzulhat.²¹⁴ Ebben az esetben a kartellt jogellenesnek kell tekinteni, de ilyen esetben nincs helye bírság kiszabásának, hiszen a vizsgált kartell önmagában nem lenne jogellenes.²¹⁵

2.3.3 Egyedi mentesülés Tpv.17. §-a értelmében

A Tpv.-ben is szerepel, EU-s mintára, egy további kategória, amely által az adott kartell, a Tpv. 17.§-ában foglalt törvényi feltételek együttes teljesülése esetén, mentesülhet a tilalom alól.

A mentesüléshez megkívánt gazdasági előny sokféle lehet. Ebbe a körbe sorolható a termelés, illetve a forgalmazás ésszerűbb megszervezése, a forgalmazási szerződések a következő előnyöket tartalmazhatják.²¹⁶ A műszaki vagy gazdasági fejlődéshez való hozzájárulás szintén a tilalom ellen szóló körülmény, valamint a környezetvédelmi előnyök, és a versenyképesség javulása is.²¹⁷

Fontos körülmény, hogy az előnyökből a fogyasztóknak is az üzletfeleknek is részesedniük kell, mégpedig nem csak részesíteni kell őket az előnyökből, hanem azok méltányos részét kell nekik juttatni.²¹⁸

A versenykorlátozás nem lehet túlzott mértékű, ugyanis a közös célok elérése nem eredményezheti a verseny indokolatlan sérelmét.²¹⁹ Hiába mutatnak ki a kartell résztvevői számos pozitív hatást, ha a céljaikat annak az árán érik el, hogy a versenyt a szükséges mértéket meghaladóan korlátozzák, azt kell mérlegelni, hogy vajon a kartell által elért

²¹² Miskolci Bodnár Péter: i. m. 103. o.

²¹³ Tpv. 13.§ (4) bekezdés

²¹⁴ Miskolci Bodnár P.: i. m. 104. o.

²¹⁵ Miskolci Bodnár P.: i. m. 104. o.

²¹⁶ Miskolci Bodnár P.: i. m. 105. o.

²¹⁷ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 106. o.

²¹⁸ Tpv. 17. § b) pont

²¹⁹ Miskolci Bodnár P.: i. m. 106. o.

előnyök megvalósulásával szükségképpen együtt járó hátrányokon túlmenően merült-e fel valamilyen további a versenyre hátrányos negatív körülmény.²²⁰

A feltételrendszer utolsó eleme az, hogy a kartell nem zárhatja ki a versenyt az érintett áruk jelentős részével kapcsolatban.²²¹ Az érintett áruk kapcsán az előzőekben kifejtett árupiac és földrajzi piac meghatározása a jelen pont értékelésénél is alkalmazandó. A versenyszűkítő hatás csak korlátozott lehet, abban az esetben, ha az érintett áruk jelentős része tekintetében a kartell megszünteti a versenyt, akkor nem mentesülhet, hanem tilosnak tekinthető.²²²

2.3.4 Csoportmentesítés

A Tptv. a Kormányt jogosítja fel arra, hogy rendeletek megalkotása révén mentesítse a megállapodások meghatározott csoportjait a kartelltilalom alól, amelyek előkészítésében a GVH aktívan és alkotó módon működik közre.²²³

Bizonyos esetekben azonban nem vonatkozik a versenykorlátozás tilalma alóli csoportos mentesítés a megállapodásra, amennyiben a megállapodás és az érintett piacon érvényesülő további hasonló megállapodások együttes hatásaként a – Tptv. 17. §-ban rögzített – mentesülés feltételi nem teljesülnek.²²⁴ Ebben az esetben a GVH eljárása során megállapíthatja, hogy a csoportos mentesülés kedvezménye a jövőre nézve nem vonatkozik a megállapodásra, ilyen esetben bírság kiszabásának nincs helye.²²⁵

A csoportmentesítési rendeletek hasonlóan épülnek fel az EU-s társaikhoz. Minden csoportmentesítési rendelet azzal kezdődik, hogy pontosan meghatározza azt, hogy milyen kartellekre vonatkozik, tartalmaznak alkivételnek minősülő, ún. fekete listán szereplő fordulatokat, csak nagyon ritkán tartalmaznak fehér listákat, mert a jogalkotó nem kíván ötleteket adni a feleknek és még ritkábban alkalmazza a szürke listákat, amelyeken feltüntetett rendelkezések más kapcsolódó körülményektől függően lehetnek jogszerűek vagy jogellenesek.²²⁶ A magyar csoportmentesítési rendeletek, szemben az EU-s társaiktól,

²²⁰ Miskolci Bodnár P.: i. m. 106. o.

²²¹ Tptv. 17. § d)

²²² Miskolci Bodnár P.: i. m. 107. o.

²²³ Tptv. 16. §, Ld. Miskolci Bodnár P.: i. m. 109. o.

²²⁴ Tptv. 16/A. § (1) bekezdés, Miskolci Bodnár Péter: i. m. 109. o.

²²⁵ Tptv. 16/A. § (2) bekezdés

²²⁶ Miskolci Bodnár P.: i. m. 111. o

határozatlan időre szólnak, mert a magyar jogalkotástól idegen a határozott időre szóló jogszabályalkotás, ezért azt nem vettük át.²²⁷

A Kormány csoportmentesítési rendeletet, EU-s mintára, egyrészt bizonyos megállapodás-típusok, illetőleg egyes piacok-iparágak vonatkozásában alkotott. Az előbbi kategóriába sorolhatóak: a technológia-átadási megállapodásokról,²²⁸ a vertikális megállapodásokról,²²⁹ a kutatás és fejlesztést érintő szerződésekről,²³⁰ a szakosítási megállapodásokról szóló rendeletek.²³¹ Speciális területeket érintenek: az egyes biztosítási megállapodások, a gépjármű ágazatbeli vertikális²³² megállapodások csoportmentesítése.

2.4 Jogkövetkezmények

A kartell jogkövetkezményeit két törvényben találhatjuk meg: részben a versenytörvényben, részben a Ptk.-ban.²³³ A versenytörvényben található jogkövetkezmények addicionális jellegűek a Ptk.-ban szabályozott semmisséghez képest, mivel a kétféle jogkövetkezményt párhuzamosan kell alkalmazni, amely a gyakorlatban azt jelenti, hogy más szankciók alkalmazása mellett is érvénytelen a kartell.²³⁴

2.4.1 Semmisség

A Tptv. szerinti feltételeknek megfelelő kartell tilos, azonban a tilalom jogkövetkezményét a Ptk. 200. §-ának (2) bekezdése rögzíti, amely értelmében a jogszabályba ütköző, tehát tilos szerződés semmis, kivéve, ha ahhoz a jogszabály más következményt fűz.

²²⁷ Tptv. 16.§, Ld. Miskolci Bodnár P.: i. m. 111. o

²²⁸ 86/1999. (VI. 11.) Korm. rendelet a technológia-átadási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alól történő mentesítéséről

²²⁹ 205/2011. (X. 7.) Korm. rendelet a vertikális megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről.

²³⁰ 206/2011. (X. 7.) Korm. rendelet a kutatási és fejlesztési megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről.

²³¹ 202/2011. (X. 7.) Korm. rendelet a szakosítási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítéséről.

²³² 19/2004. (II. 13.) Korm. rendelet a gépjármű ágazatban a vertikális megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alól való mentesítéséről.

²³³ Pl.: 135/2008. VJ Mezőgazdasági Gépi Bértárgyalók Szövetsége - versenykorlátozó megállapodás tilalma 18/2008. Vj Allianz Bank Zrt., 9/2008. VJ NOVUM Kft. - gazdasági versenyt korlátozó megállapodás, 84/2007. VJ Békés Megyei Ügyvédi Kamara - versenykorlátozó megállapodás tilalma

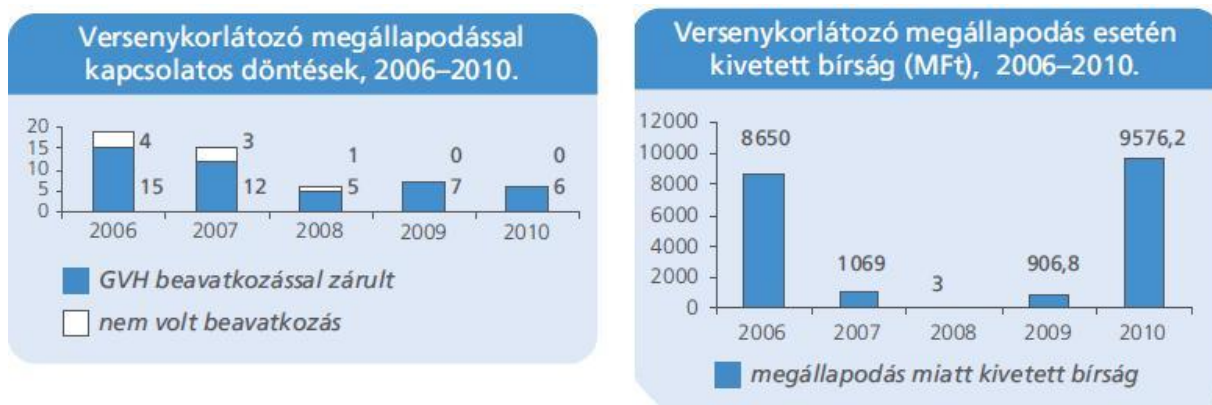
²³⁴ Miskolci Bodnár Péter: i. m. 94. o.

A kartell elkövetési módját illetően lehet megállapodás, döntés, összehangolt magatartás, az utóbbi esetre azonban a semmisség nem vonatkozik, mert a felek között nem jött létre két-, vagy többoldalú jogügylet és nem született egyoldalú jognyilatkozat sem, amely jogügylet a polgári jog szabályai szerint érvénytelennek lehetne tekinteni.²³⁵

2.4.2 Versenyjogi jogkövetkezmények

A kartelltilalomnak versenyjogi jogkövetkezményei is vannak, a GVH az alábbi elmarasztaló érdemi határozatokat hozhatja: megállapíthatja, hogy a magatartás törvénybe ütközik; elrendelheti, a törvénybe ütköző állapot megszüntetését; megtilthatja a magatartás folytatását; bírságot szabhat ki és/vagy kötelezettséget írhat elő.²³⁶ Az említett jogkövetkezmények közül egyidejűleg több is alkalmazható.²³⁷

2010-ben 13 eljárást zárt le a GVH ezen ügytípusban 6 esetben született érdemi döntés, míg 7 esetben a Versenytanács vagy a vizsgáló zárta le végzésével az eljárást.²³⁸ Az érdemi döntéssel záruló mind a 6 esetben sor került a GVH beavatkozására, a beavatkozással zárult eljárások közül 3 horizontális, 2 vertikális, 1 pedig vegyes megállapodást érintett, amely ügyekben a Versenytanács közel 9,6 Mrd Ft bírságot szabott ki.²³⁹ A GVH által közzétett táblázatok is szemléltetik ezt a megoszlást:²⁴⁰

2.4.3 Jelentősebb esetek

A következőkben az utóbbi évek legjelentősebb kartell eseteire térnék ki. Igen jelentős ügy volt a vasútépítő kartell, melyben a GVH mintegy 7,2 Mrd Ft bírságot szabott ki (Vj-

²³⁵ Miskolci Bodnár P.: i. m. 93. o.

²³⁶ Miskolci Bodnár P.: i. m. 93. o.

²³⁷ Miskolci Bodnár P.: i. m. 93. o.

²³⁸ GVH beszámoló 33. o.

²³⁹ GVH beszámoló 33. o.

²⁴⁰ GVH i. m. 33. o.

174/2007). A 2004–2005-ben működő kartell tagjai a Colas Zrt., a MÁVÉPCELL Kft., a MÁV Mélyépítő Tervező, Magasépítő, Kereskedelmi és Ügyviteli Szolgáltató Rt., a Szentesi Vasútépítő Kft., valamint a Vasútépítők Kft. voltak.²⁴¹ A tagok magyarországi vasútvonalak, vasúti vonalszakaszok felújítására, átépítésére, rehabilitációjára kiírt, az EU Hivatalos Lapjában közzétett, más tagállamokban honos vállalkozás számára is nyitva álló, közbeszerzési eljárások kapcsán előzetesen megállapodtak a piac majdani felosztásáról, annak elveiről és egyes esetekben a győztes személyéről, és a többi tag alvállalkozóként történő bevonásáról.²⁴² A kartell ötödik tagja engedékenységi kérelemmel élt, ennek keretében a vállalkozás olyan bizonyítékokat szolgáltatott, amely elengedhetetlen volt a jogsértés feltárásához és így mentesült a bírságkiszabás alól.²⁴³ A nagy összegű bírságokat több körülmény indokolta: különösen súlyos jogsértésnek bizonyultak, hosszabb időtartamúak voltak és Magyarország teljes területét lefedték, többszörösen ismétlődő jogsértésről ún. különös ismétlődésről volt szó – ennek megfelelően a társadalomnak okozott veszteség és az elrettentéshez szükséges összeg magas volt.²⁴⁴

Szintén jelentős ügy a még 2008-ban indított malomkartell, melyben közel 2,3 Mrd Ft került kiszabásra (Vj-69/2008).²⁴⁵ Az eljárás nem volt versenyjogi előzmény nélküli, a GVH a 2004. októberi döntésében²⁴⁶ az egyes malomipari búzaőrlemények (liszt, korpa) minimálárának meghatározása, illetve a piaci „status quo” fenntartása (azaz egymás piacainak meg nem támadása) érdekében kötött megállapodás miatt elmarasztalta a Magyar Gabonafeldolgozók, Takarmánygyártók és Kereskedők Szövetségét, illetve 12 versenytárs malomipari vállalkozást.²⁴⁷ A marasztalás ellenére az egyeztetések nem maradtak abba, azok szervezésében, azonban a malmok képviselői a korábbiaknál jobban törekedtek arra, hogy a megbeszéléseknek a lehető legkevésbé maradjon írásos nyoma.²⁴⁸ Az országos találkozóan jellemzően az országos malomipari kapacitás 70-80 %-át képviselő vállalkozások vettek részt, többségük az ország több régiójában is jelen van, de regionális szinten további iparági szereplők bevonásával is sor került az egyeztetésre.²⁴⁹ E magatartásukkal súlyosan károsították a magyar fogyasztókat, hiszen nem érvényesült valódi árverseny, így mind a

²⁴¹ GVH i. m. 33. o.

²⁴² GVH i. m. 33. o.

²⁴³ GVH i. m. 33. o.

²⁴⁴ GVH i. m. 34. o.

²⁴⁵ GVH beszámoló 34. o.

²⁴⁶ Vj-74/2003.

²⁴⁷ GVH i. m. 34. o.

²⁴⁸ GVH i. m. 34. o.

²⁴⁹ GVH i. m. 35. o.

malomipari termékeket megvásárló pékségek, élelmiszer-kereskedők, mind az azok termékeit fogyasztó vásárlók kénytelenek voltak „kartell felárat” fizetni, a megállapodás azonban határon átnyúló árumozgásra, gazdasági tevékenységre is hatással lehetett, ezért európai versenyjogot is sértette.²⁵⁰

A vertikális megállapodások közé tartozott a készségfejlesztő játszóházi szolgáltatásokat nyújtó GEKKO Garden Kft. és franchise vevői közötti szerződésrendszer (Vj-60/2009).²⁵¹ A GVH a 2001. és 2008. között kötött franchise megállapodásokat a versenyjogba ütközőnek találta, így megállapította a jogsértést, ám bírság kiszabását nem tartotta indokoltnak.²⁵² A GEKKO 14 éves korig nyújt komplex és integrált játszóházi szolgáltatásokat normál és sajátos nevelésű igényű gyermekek részére, szakképzett pedagógusok, konduktorok és pszichológusok által vezetett néhány órás foglalkozás keretében, amely piacon 30-40%-ra tehető részesedésével meghatározó szereplőként van jelen.²⁵³ A GEKKO szoftvert, valamint pedagógiai segédleteket bocsátott díjazás ellenében partnerei rendelkezésére, amely megállapodásokban meghatározta a viszonteladói árakat és a versenytilalmi kikötésen túl (a szerződés hatálya alatt, valamint azt követő 2 éven belül érvényesült) területi kizárólagosságot alkalmazott.²⁵⁴ A GVH álláspontja szerint az árrögzítéssel versenykorlátozó célzatú magatartást tanúsított a GEKKO, valamint a 2 éves versenytilalmi kikötés előírása által korlátozta és ellenőrizte partnerei piacra lépését, befektetéseit, a GVH véleménye szerint a szellemi termék tulajdonosának védelme szempontjából indokolható lenne a hasonló kikötés, amennyiben annak időtartama a szerződés megszűnését követő egy éven belül nem szűnik meg.²⁵⁵ A területi kizárólagossági kikötés nem túl magas piaci részesedés esetén (30% alatti) esetén indokolt lehet, mivel csak ezzel biztosítható a franchise vevők belépésére történő ösztönzése, mindez elősegíti a potenciális franchise rendszer megjelenését és emiatt alkalmas arra, hogy hozzájáruljon a szolgáltatásnyújtás ésszerűbb megszervezéséhez és a gazdasági fejlődés előmozdításához.²⁵⁶ A viszonteladói ármeghatározás hatását mind a márkán belüli, mind a márkán kívüli verseny

²⁵⁰ GVH i. m. 35. o.

²⁵¹ GVH i. m. 37. o.

²⁵² GVH i. m. 37. o.

²⁵³ GVH i. m. 37. o.

²⁵⁴ GVH beszámoló 37. o.

²⁵⁵ GVH i. m. 38. o.

²⁵⁶ GVH i. m. 38. o.

tekintetében kis jelentőségűnek ítélte meg és hasonlóan vélekedett a versenytilalmi rendelkezés 2 évre szóló korlátozása tekintetében is, így a GVH bírságot nem szabott ki.²⁵⁷

2.5. Engedékenység és informátori díj

Az engedékenységi politika lényege, hogy a kartell bizonyításában megfelelő keretek között döntő segítséget nyújtó tagnak védeltséget vagy enyhítést biztosít a bírság kiszabásakor. Az elmúlt évben az engedékenységi kérelmek száma nem változott, a korábbi évekhez hasonlóan alakult, három érkezett a GVH-hoz.²⁵⁸ A kérelmek alacsony számának oka lehet, hogy a Büntető Törvénykönyv (Btk.) versenyt korlátozó közbeszerzési és koncessziós kartell megállapodásokat tiltó tényállása és a Tpv. engedékenységi szabályai nincsenek összhangban. Aki a Tpv. szerint — sikeresen — engedékenységi kérelemmel él, nem feltétlenül mentesül a büntetőjogi következmények alól. Ez hátráltathatja a Hivatal engedékenységi programját, a probléma jogalkotási megoldásra vár.

Informátori díj jogintézményének bevezetésére 2010. április 1-jei hatállyal került sor. Ennek lényege, hogy a kiszabott bírság 1 %-át (legfeljebb 50 M Ft-ot) kitevő mértékű díjra tarthat igényt az a természetes személy, aki „kőkemény kartell” bizonyításához nélkülözhetetlen írásos bizonyítékot vagy ilyen írásos bizonyíték megszerzésének alapjául szolgáló információt szolgáltat a GVH részére.²⁵⁹ Az új lehetőség egyelőre nem befolyásolta érdemben a GVH kartell-felderítési munkáját, noha az iránta mutatkozó érdeklődés érzékelhető.²⁶⁰

Az informátori díj bevezetésének hatására a korábbi években megszokott 2–3 nem panaszos vagy bejelentői minőségben tett jelzéshez képest mintegy 20 esetben jelentkezett olyan magánszemély, aki állítása szerint információkkal rendelkezett valamilyen kartell tevékenységről. A jelzések 50%-ában a közölt információk nem kartell magatartásra utaltak. Az esetek 40%-ában az információk kartellre utaltak ugyan, de nem feleltek meg a Tpv. által előírt követelményeknek, miszerint csak az a bizonyíték érdemesít jutalmazásra, amely nélkülözhetetlennek bizonyul a jogsértés bizonyításához, míg esetek 10%-ában az átadott

²⁵⁷ GVH i. m. 38. o.

²⁵⁸ GVH i. m. 5. o.

²⁵⁹ GVH beszámoló 5. o.

²⁶⁰ GVH i. m. 5. o.

információk és dokumentumok alapján az informátori díjra vonatkozó kérelem befogadásra került.²⁶¹

²⁶¹ GVH i. m. 5. o.

Összegzés

A jogintézmények vizsgálatából következik, hogy a szerződési szabadság több jogágon átnyúló területként értelmezhető, amely a magánautonómia körében, mellérendelt jogalanyok közötti jogviszonyok megkötésénél az egyik legjelentősebb alapelvnek tekinthetjük, amelyet főszabályszerűen minden magánjogi jogterületen érvényesül. Ugyanakkor ezt az alapelvet áttörheti a közérdek, amelynek megnyilvánulásaként az állam eszközrendszerével korlátozhatja a felek teljes szerződési szabadságát.

A versenyjog területén ezen korlátok jogalkotó általi bevezetése a gazdasági hatékonyságot és a társadalmi felemelkedést szolgáló piaci verseny fenntartásához fűződő közérdek, valamint a gazdasági verseny tisztaságának és szabadságának védelme érdekében indokolt.

Különösen a versenykorlátozó megállapodások esetében a felvonultatott számos példa tükrözi a területen történő szerződési szabadságot korlátozó szemlélet érvényesülését. A kartellekkel szembeni fellépés kiemelt fontosságát az indokolja, hogy a versenykorlátozó megállapodások komoly nemzetgazdasági, valamint belső piaci károkat okoznak, és hátrányosan befolyásolják a szabad versenyt. A kartellekkel szembeni fellépés nagy kihívás elé állítja a versenyhatóságokat, mert a kartellezők egyre óvatosabbak. A kartellek feltárásában segíthet az engedékenységi politika és informátori díj jogintézménye, amelyek hatékonyabb érvényesüléséhez szükséges szabályozás kialakítása újabb feladatok elé állíthatja a jogalkotót.

A magyar versenyjog jelenleg már alapvetően eukonform, azonban a további jogharmonizációs stratégiákat illetőleg ügyelnünk kell arra, hogy a magyar jogtól idegen konstrukciók ne kerüljenek át kritika nélkül jogrendszerünkbe. Miskolci Bodnár Péter szavaival élve: „A kisgyermeket, még kézen fogva vezetik. A felnőtt azonban maga dönt saját sorsáról. A versenyjogban is ezt mérvadóvá kell tenni az „Önmagaddal mérd magad” gondolatát.”²⁶²

²⁶² Miskolci Bodnár Péter: i.m. 319. o.

Irodalomjegyzék:

Könyvek:

Beale, H G; Bishop, W D & Furmston, M P: Contract, Cases and Materials. Third edition, Butterworths, London, Dublin, Edinburgh, 1995.

Benacchio, Giannantonio: Az Európai Közösség magánjoga, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Bíró György: Kötelmi jog: közös szabályok, szerződésstan. Novotni Kiadó, Miskolc, 2010.

Boyha Györgyné: Verseny jogalkalmazás és EK-integráció. Magyar Gazdasági Kamara, Jogi Tagozat, Budapest, 1993.

Boytha Györgyné, Hargita Árpád, Sárai József, Tóth Tihamér: Versenyjogi esetek – Az Európai Bíróság gyakorlata. Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

Darázs Lénárd: Vertikális kartelek. CompLex, Budapest, 2007.

Eörsi Gyula: A szerződés elméleti alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1954.

Hamza Gábor: Az európai magánjog fejlődése. Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, 2002.

Kötz, Heinz & Flessner, Axel: European Contract Law Vol. 1.: Formation, Validity, and Content of Contracts; Contract and Third Parties. Clarendon Press, Oxford, 1997.

Lábady Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs, 2010.

Miskolci Bodnár Péter: A magyar versenyjog szabályai. Novotni Kiadó, Miskolc, 2011.

Nagy Csongor István: Kartelljogi kézikönyv, a közösségi és a magyar kartelljog gyakorlata. HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.

Study Group on European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group): Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR). Sellier European Law Publishers, Munich, 2009.

Juhász Dorina: A versenykorlátozó megállapodások tilalmába ütköző egységes és komplex jogsértések. In: *Tóth Tihamér (szerk): A versenyjog aktuális kérdései*, Szilágyi Pál kiadása, Budapest, 2005.

Tóth Tihamér: Az Európai Unió versenyjoga. CompLex Kiadó, Budapest, 2007.

Tóth Tihamér: A vertikális versenykorlátozások aktuális kérdései – különös tekintettel a továbbeladási ármegkötésre. In: *Vörös Imre: Az európai közösségi és a magyar versenyjog fejlődési irányai*. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2008.

Vékás Lajos: A szerződési rendszer fejlődési csomópontjai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

Whish, Richard: Versenyjog (Richard Wish Competition Law című könyve hatodik kiadásának magyar fordítása). HVG-ORAC Lap- és könyvkiadó Kft., Budapest, 2010.

Zlinszky János: Ius privatum, A római magánjog története. Osiris Kiadó, Budapest, 1998.

Tanulmányok:

Bassola Bálint: A közösségi versenyjog eljárásjogi reformjának hatása a magyar versenyjogra. Jogi tanulmányok, 2005. ([10. évf.]) [1. sz.] 47-68. old.

Basedow, Jürgen: Freedom of Contract in the European Union. European Review of Private Law 2008. 16. kötet, 6. szám [901-923]

Bíró György: A szerződési szabadság, mint alkotmányos alapjog Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica, 1995. 11. évf. 161-169. old.

Boytha Györgyné: A magyar versenyjog, versenyszabályok. Közjegyzők közlönye, 2004. (51. évf.) 1. sz. 13-20. old.

Boytha Györgyné: A közösségi versenyjogi gyakorlat tükröződése a magyar jogalkotásban és joggyakorlatban. In: Liber Amicorum, studia Gy. Boytha dedicta, ELTE ÁJK, Budapest 2004.

Cserne Péter: Szerződési szabadság és paternalizmus: adalékok a szerződési jog közgazdasági elemzéséhez Századvég, 2006. (11. évf.) 41. sz. 47-78. old.

Darázs Lénárd: Az áruforgalom szabadságának az alkotmányos alapjai és magánjogi tartalma. Magyar Jog 2006. 53. évf. 11. sz., HVG ORAC Lap és Könyvkiadó Kft.

Darázs Lénárd: A szerződési szabadság és a verseny alkotmányos védelme. Acta Facultatis Politica-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominata XLIV (2007), Budapest, 2008. [23-44.]

Drinóczi Tímea: A szerződési szabadság - alkotmányjogi nézőpontból. Cég és jog, 2002. (4. évf.) 9. sz. 18-22. old.

Lenkovics Barnabás: Szerződési szabadság- alkotmányos nézőpontból. In: Liber Amicorum, studia Gy. Boytha dedicta, ELTE ÁJK, Budapest 2004.

Lerner, Pablo: The relationship between 'Common Principles', Comparative Law and the 'New Ius Commune'. European Review of Private Law 2008. 16. kötet, 06. szám [949-972]

Lénárd Réka: A Ptk. jogelvei és a versenyjog. Polgári jogi kodifikáció, 2002. (4. évf.) 3. sz. 18-30. old.

Miskolci Bodnár Péter: A versenyjogi jogharmonizáció helyzete a harmadik évezred elején. In: Csatlakozás-jogközelítés, Az *acquis communautaire* adaptálása a magyar jog- és intézményrendszerbe, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2003.

Nagy Csongor István: Egységben a kartell? Ügyvédek lapja: a Magyar Ügyvédi Kamara folyóirata, 2010. (49. évf.) 5. sz. 30-35. old.

Tattay Levente: Az EK domináns gazdasági jogága: a versenyjog. A közösségi versenyjog és a tagállamok versenyjoga. Külgazdaság, 1997. (41. évf.) 6. sz. 89-96. old.

Vékás Lajos: A szerződési szabadság alkotmányos korlátai. Jogtudományi Közlöny 1999. 2. sz.

Dr. Zavodnyik József: A kartell versenyjogi megítélése a magyar és a közösségi joggyakorlat tükrében. Gazdaság és Jog 2004. 6. szám, 2004. június, HVG ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. 3-10. old.

Internet címek:

http://ec.europa.eu/competition/index_en.html utolsó megtekintés 2011. szeptember 28.

http://ec.europa.eu/yourvoice/ebtp/consultations/2010/european_contract_law/index_hu.htm
utolsó megtekintés 2011. szeptember 28.

http://www.gvh.hu/gvh/alpha?do=2&st=1&pg=54&m5_doc=2349&m17_act=1 utolsó
megtekintés 2011. szeptember 26.

<http://www.sgecc.net/pages/en/home/index.welcome.htm> utolsó megtekintés 2011.
szeptember 28.

GVH országgyűlési beszámolója (2010)
<http://www.gvh.hu/domain2/files/modules/module25/178668A07A3B2C2AB.pdf> utolsó
megtekintés 2011. november 20.